МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра аудиту

РАДЧУК Ігор Зіновійович

Аудит та аналіз експортно-імпортних операцій підприємства / Audit and Analysis of Export and Import Operations of an Enterprise

спеціальність: D1 - Облік і оподаткування
освітньо-професійна програма - Аудит та державний фінансовий контроль

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
ОАДФКм-21
І. З. Радчук

_____

Науковий керівник:
к.е.н., ст. викладач В. В. Бобрівець

_____

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

"___" _____20___р.

Завідувач кафедри
_____ **В. М. Панасюк**

ТЕРНОПІЛЬ-2026

Зміст

Вступ 3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА 6
1.1. Економічна сутність, класифікація та особливості здійснення експортно-імпортних операцій підприємства 6
1.2. Сучасний стан та особливості управління експортно-імпортною діяльністю підприємств 12
1.3. Нормативно-правове регулювання та інформаційне забезпечення аудиту й аналізу експортно-імпортних операцій підприємства 19
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА 25
2.1. Організація та планування аудиту експортно-імпортних операцій підприємства 25
2.2. Методика аудиту експортно-імпортних операцій та розрахунків з іноземними контрагентами 32
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ 43
3.1. Аналіз динаміки, структури та обсягів експортно-імпортних операцій підприємства. 43
3.2. Оцінка ефективності експортно-імпортної діяльності підприємства ... 52
Висновки 58
Список використаних джерел 61
Додатки 68

Вступ

Актуальність дослідження. В умовах глобалізації економічних процесів, посилення міжнародної конкуренції та нестабільності зовнішньоторговельного середовища експортно-імпортні операції виступають важливим інструментом формування доходів, залучення необхідних ресурсів і забезпечення ефективного функціонування суб'єктів господарювання. Водночас здійснення таких операцій супроводжується валютними, митними, податковими, логістичними та комерційними ризиками, що підвищує вимоги до достовірності облікової інформації, належного документального оформлення господарських процесів і дотримання нормативно-правових вимог.

Особливого значення дослідження набуває в сучасних умовах функціонування економіки України, коли повномасштабна війна, порушення традиційних логістичних маршрутів, зміни структури міжнародної торгівлі та посилення залежності від імпортних поставок суттєво впливають на результати зовнішньоекономічної діяльності підприємств. За таких обставин виникає необхідність удосконалення організації та методики аудиту експортно-імпортних операцій, посилення внутрішнього контролю за розрахунками з іноземними контрагентами, правильністю визначення доходів і витрат, обліком курсових різниць та виконанням договірних зобов'язань. Важливим є також застосування сучасних методів економічного аналізу для оцінювання динаміки, структури, прибутковості й ефективності міжнародних операцій, виявлення резервів оптимізації витрат та обґрунтування управлінських рішень.

Отже, актуальність обраної теми визначається необхідністю комплексного вдосконалення аудиторського та аналітичного забезпечення експортно-імпортної діяльності підприємств, спрямованого на підвищення достовірності фінансової інформації, своєчасне виявлення господарських ризиків, раціональне використання ресурсів і забезпечення ефективності

міжнародних торговельних операцій. Результати такого дослідження мають практичне значення для вдосконалення системи управління зовнішньоекономічною діяльністю, підвищення її прибутковості та забезпечення стійкого розвитку підприємств в умовах економічної нестабільності.

Мета і завдання дослідження. Метою випускної кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних засад, організаційних особливостей і методичних підходів до проведення аудиту та аналізу експортно-імпортних операцій підприємства, а також обґрунтування напрямів їх удосконалення для підвищення достовірності облікової інформації, ефективності зовнішньоекономічної діяльності та результативності управлінських рішень.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- розкрити економічну сутність, класифікацію та особливості здійснення експортно-імпортних операцій підприємства;
- дослідити сучасний стан і особливості управління експортно-імпортною діяльністю підприємств;
- охарактеризувати нормативно-правове регулювання та інформаційне забезпечення аудиту й аналізу експортно-імпортних операцій;
- визначити організаційні засади та особливості планування аудиту експортно-імпортних операцій підприємства;
- дослідити методику аудиту експортно-імпортних операцій та розрахунків з іноземними контрагентами;
- узагальнити методичні підходи до аналізу динаміки, структури та обсягів експортно-імпортних операцій підприємства;
- охарактеризувати систему показників і методів оцінювання ефективності експортно-імпортної діяльності;
- обґрунтувати напрями вдосконалення аудиту, внутрішнього контролю та підвищення ефективності експортно-імпортних операцій підприємства.

Об’єктом дослідження є процес здійснення аудиту та аналізу експортно-імпортних операцій підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційних і методичних положень щодо проведення аудиту й аналізу експортно-імпортних операцій, оцінювання їх ефективності та вдосконалення контрольного й аналітичного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема аналіз і синтез, систематизацію та узагальнення – для розкриття економічної сутності й класифікації експортно-імпортних операцій; системний і структурно-логічний підходи – для дослідження організації та методики аудиту; порівняння, горизонтальний і вертикальний аналіз – для оцінювання динаміки та структури зовнішньоекономічної діяльності; коефіцієнтний і факторний аналіз – для визначення ефективності експортно-імпортних операцій; графічний і табличний методи – для систематизації та наочного представлення результатів дослідження.

Обсяг і структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність, класифікація та особливості здійснення експортно-імпортних операцій підприємства.

Розвиток міжнародних економічних відносин та поглиблення інтеграційних процесів зумовлюють посилення ролі зовнішньоекономічної діяльності у функціонуванні сучасних підприємств. Вихід на міжнародні ринки відкриває додаткові можливості для розширення господарської діяльності, диверсифікації джерел доходів, залучення іноземних ресурсів і технологій, а також зміцнення конкурентних позицій. Водночас здійснення зовнішньоторговельних операцій супроводжується специфічними економічними, організаційними та правовими умовами, які необхідно враховувати під час планування, обліку, аудиту й аналізу діяльності підприємства.

Важливе місце у структурі зовнішньоекономічної діяльності належить експортно-імпортним операціям, через які реалізуються економічні відносини між вітчизняними підприємствами та іноземними контрагентами. Такі операції забезпечують переміщення товарів, надання послуг, здійснення міжнародних розрахунків і формування господарських зв'язків між суб'єктами різних країн. Їх економічне значення проявляється не лише у забезпеченні товарообміну, а й у впливі на фінансові результати, ресурсне забезпечення та перспективи розвитку підприємств.

У науковій літературі експорт та імпорт розглядаються як взаємопов'язані форми міжнародної торгівлі, що мають відмінне економічне призначення. Зокрема, О. С. Скуратов та О. Д. Панченко у дослідженні, присвяченому сутності й класифікації експортно-імпортних операцій, акцентують увагу на необхідності їх систематизації за економічними, географічними, договірними та організаційними ознаками. Такий підхід

дозволяє враховувати різноманітність зовнішньоторговельних відносин та визначати особливості здійснення окремих господарських операцій [45].

Дослідження економічної сутності експортно-імпортних операцій потребує узагальнення наукових підходів до трактування понять «експорт» та «імпорт». У вітчизняній економічній літературі ці категорії розглядаються з різних позицій, зокрема через особливості міжнародного товарообміну, характер господарських відносин між контрагентами, переміщення товарів через митний кордон та їх економічне призначення. Наявність різних підходів до визначення зазначених понять зумовлює необхідність їх систематизації для більш повного розкриття змісту експортно-імпортної діяльності підприємства. Узагальнення наукових поглядів щодо сутності експорту та імпорту наведено в табл. 1.1.

З економічної позиції експортні операції доцільно розглядати як сукупність господарських дій, пов'язаних із реалізацією товарів, продукції, робіт або послуг іноземним покупцям відповідно до умов укладених договорів. Основним економічним призначенням експорту є розширення ринків збуту, збільшення обсягів реалізації, формування доходів від міжнародної діяльності та використання конкурентних переваг підприємства на зовнішніх ринках.

Імпортні операції, своєю чергою, охоплюють господарські процеси, спрямовані на придбання товарів, матеріальних ресурсів, обладнання, технологій або послуг в іноземних постачальників. Їх здійснення сприяє забезпеченню виробничих і комерційних потреб підприємства, оновленню матеріально-технічної бази, розширенню асортименту продукції та підвищенню ефективності використання ресурсів. Водночас імпорт формує додаткові витрати, пов'язані з транспортуванням, митним оформленням, страхуванням, валютними розрахунками та виконанням інших договірних зобов'язань.

Таблиця 1.1.

Наукові підходи до визначення економічної сутності понять «експорт» та «імпорт»

Автор, джерело	**Трактування поняття**
В. Є. Новицький [24]	Імпорт – придбання за кордоном товарної продукції та її ввезення на територію держави для подальшої реалізації або задоволення внутрішніх споживчих потреб.
Т. М. Циганкова [51]	Експорт – здійснення операцій із вивезення товарів, надання послуг, виконання робіт або передачі результатів інтелектуальної діяльності іноземним суб'єктам без передбаченого повернення відповідних об'єктів. Імпорт – надходження з-за кордону товарів, послуг, робіт і результатів інтелектуальної діяльності для їх використання на території країни.
К. Е. Решетняк [41]	Імпорт – ввезення продукції іноземного походження або придбаної в закордонного контрагента з метою її використання у господарській діяльності чи подальшого продажу.
Е. А. Зінь [9]	Експортні операції – господарські дії, пов'язані з реалізацією товарів українськими підприємствами іноземним покупцям, зокрема у випадках, коли товари фактично не перетинають митний кордон. Імпортні операції – придбання українськими суб'єктами господарювання товарів у нерезидентів незалежно від фактичного ввезення таких товарів в Україну.
О. І. Коблянська [12]	Експортна операція – різновид комерційної діяльності, що передбачає продаж продукції, робіт або послуг іноземному контрагенту та їх постачання за кордон із передачею відповідних майнових прав.
Я. В. Белінська, О. В. Коляда, М. І. Назаров та ін. [7]	Експортні операції – продаж товарів закордонним покупцям із подальшим їх вивезенням та передачею у власність іноземного контрагента. Імпортні операції – придбання продукції за межами держави та її ввезення для використання у виробничих процесах або реалізації на внутрішньому ринку.
Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [39]	Експорт – реалізація товарів українськими суб'єктами господарювання іноземним контрагентам із фізичним переміщенням або без переміщення через митний кордон України, включаючи реекспорт. Імпорт – придбання товарів у закордонних суб'єктів господарювання незалежно від факту їх ввезення на територію України.
Митний кодекс України [19]	Експорт – митний режим, за яким українські товари набувають можливості вільного обігу за межами митної території держави без обов'язкового повернення в Україну.

Узагальнення економічного змісту експорту та імпорту дозволяє визначити експортно-імпортні операції як взаємопов'язану сукупність

господарських процесів, що виникають у межах міжнародного товарообміну та передбачають реалізацію або придбання товарів і послуг за участю іноземних контрагентів. Їх здійснення супроводжується виникненням договірних зобов'язань, формуванням доходів і витрат, проведенням розрахунків та відповідним документальним відображенням у системі бухгалтерського обліку.

Важливим аспектом дослідження експортно-імпортних операцій є їх класифікація, що створює основу для систематизації господарських процесів, визначення особливостей їх облікового відображення, організації аудиторських процедур та проведення економічного аналізу. Розмежування операцій за окремими ознаками дозволяє встановлювати характер пов'язаних із ними ризиків, оцінювати витрати на здійснення міжнародних поставок і визначати напрями підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності.

На основі узагальнення наукових підходів доцільно систематизувати експортно-імпортні операції за класифікаційними ознаками, наведеними в табл. 1.2.

Запропонована класифікація відображає багатогранність експортно-імпортних операцій і дозволяє розглядати їх як комплекс господарських процесів, що відрізняються економічним призначенням, умовами реалізації та характером фінансових відносин. Особливе значення для організації аудиту має розмежування операцій за напрямом здійснення, порядком розрахунків, умовами контрактів і способом постачання, оскільки саме ці характеристики визначають склад первинних документів, порядок формування вартості активів, визнання доходів і витрат та оцінювання господарських ризиків.

Особливою рисою експортно-імпортних операцій є участь суб'єктів господарювання, які функціонують у різних правових та економічних середовищах. Це зумовлює необхідність узгодження умов міжнародних договорів, дотримання митних і валютних вимог, визначення порядку передачі товарів, розподілу витрат та відповідальності сторін. Крім безпосередніх

продавців і покупців, до виконання зовнішньоторговельних угод можуть залучатися перевізники, експедитори, митні представники, страхові компанії та фінансові установи.

Таблиця 1.2.

Класифікація експортно-імпортних операцій підприємства [45]

Класифікаційна ознака	**Види експортно-імпортних операцій**
За напрямом здійснення	Експортні; імпортні
За об'єктом зовнішньої торгівлі	Операції з сировиною; матеріалами; напівфабрикатами; готовою продукцією; обладнанням; послугами
За способом організації	Прямі операції; операції із залученням посередників
За територіальною спрямованістю	Операції з країнами Європи, Азії, Америки, Африки та інших регіонів
За умовами визначення ціни	Операції з фіксованою ціною; операції з можливістю перегляду ціни
За порядком проведення розрахунків	З попередньою оплатою; з оплатою після постачання; з використанням акредитивної форми розрахунків
За способом транспортування	Автомобільні; залізничні; морські; авіаційні; мультимодальні перевезення
За періодичністю здійснення	Разові; періодичні; систематичні
За характером договірних відносин	Операції за короткостроковими та довгостроковими договорами
За валютою розрахунків	Операції з розрахунками в іноземній валюті; операції з розрахунками в національній валюті

Важливою особливістю таких операцій є їх залежність від валютних коливань, що можуть впливати на фактичну вартість придбаних ресурсів, величину дебіторської та кредиторської заборгованості, фінансові результати підприємства. Зміна валютного курсу в період між виникненням зобов'язань та їх погашенням може спричиняти утворення курсових різниць, які потребують належного відображення в бухгалтерському обліку та врахування під час аналізу ефективності зовнішньоекономічної діяльності.

Окремої уваги потребує документальне забезпечення експортно-імпортних операцій. Відповідно до характеру господарської угоди воно може охоплювати зовнішньоекономічні договори, комерційні рахунки, транспортні документи, митні декларації, сертифікати походження та якості, банківські документи й інші підтвердження виконання договірних умов. Повнота і достовірність таких документів мають важливе значення для встановлення правомірності операцій, підтвердження їх економічного змісту та формування належної інформаційної бази аудиту.

Особливість здійснення міжнародних торговельних операцій також полягає у необхідності врахування комплексу зовнішніх ризиків, серед яких валютні, логістичні, комерційні, митні та політичні. Їх виникнення може призводити до затримок постачання, збільшення витрат, несвоєчасного виконання договірних зобов'язань або фінансових втрат. За таких умов важливого значення набувають попереднє оцінювання надійності контрагентів, обґрунтування умов договорів, контроль розрахунків та своєчасне виявлення відхилень у процесі виконання зовнішньоекономічних угод.

З позиції аудиту експортно-імпортні операції характеризуються підвищеною складністю перевірки, оскільки передбачають одночасне застосування положень бухгалтерського, податкового, митного та валютного законодавства. Аудиторські процедури повинні бути спрямовані на перевірку законності операцій, достовірності їх документального підтвердження,

правильності визначення доходів і витрат, оцінювання активів і зобов'язань, а також своєчасності проведення розрахунків з іноземними контрагентами.

Таким чином, експортно-імпортні операції становлять важливу складову господарської діяльності підприємства, що забезпечує його взаємодію з міжнародним економічним середовищем. Їх економічна сутність розкривається через процеси реалізації та придбання товарів і послуг, формування фінансових результатів і забезпечення ресурсних потреб. Систематизація експортно-імпортних операцій за класифікаційними ознаками та визначення особливостей їх здійснення формують теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження організації аудиту, методики перевірки зовнішньоторговельних операцій та аналізу ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

1.2. Сучасний стан та особливості управління експортно-імпортною діяльністю підприємств

Важливим аспектом дослідження експортно-імпортних операцій є оцінювання сучасного стану та тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України. Динаміка обсягів експорту та імпорту товарів відображає зміни у зовнішньоекономічній активності суб’єктів господарювання, рівень їхньої інтеграції у міжнародні ринки та вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на торговельні процеси. Особливого значення набуває аналіз цих показників в умовах воєнного стану, коли порушення логістичних зв’язків, скорочення виробничих потужностей і трансформація зовнішньоторговельних відносин суттєво впливають на структуру та масштаби міжнародної торгівлі. З метою визначення основних тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності України на рис. 1.1 наведено динаміку обсягів експорту та імпорту товарів за 2022–2025 роки.

Аналіз динаміки експортно-імпортних операцій України за 2022–2025 роки свідчить про наявність суттєвих диспропорцій у розвитку зовнішньої торгівлі товарами (рис. 1.1). Протягом досліджуваного періоду обсяги імпорту стабільно перевищували експорт, що зумовлювало формування від'ємного сальдо зовнішньоторговельного балансу. У 2022 році експорт товарів становив 44,15 млрд дол. США, тоді як імпорт досяг 55,27 млрд дол. США. У 2023 році спостерігалося скорочення експортних поставок до 36,19 млрд дол. США, або на 18,0%, водночас імпорт зріс до 63,56 млрд дол. США. Така динаміка значною мірою була пов'язана з наслідками повномасштабної війни, порушенням традиційних логістичних маршрутів, скороченням виробничого потенціалу та зміною структури внутрішнього попиту [5].

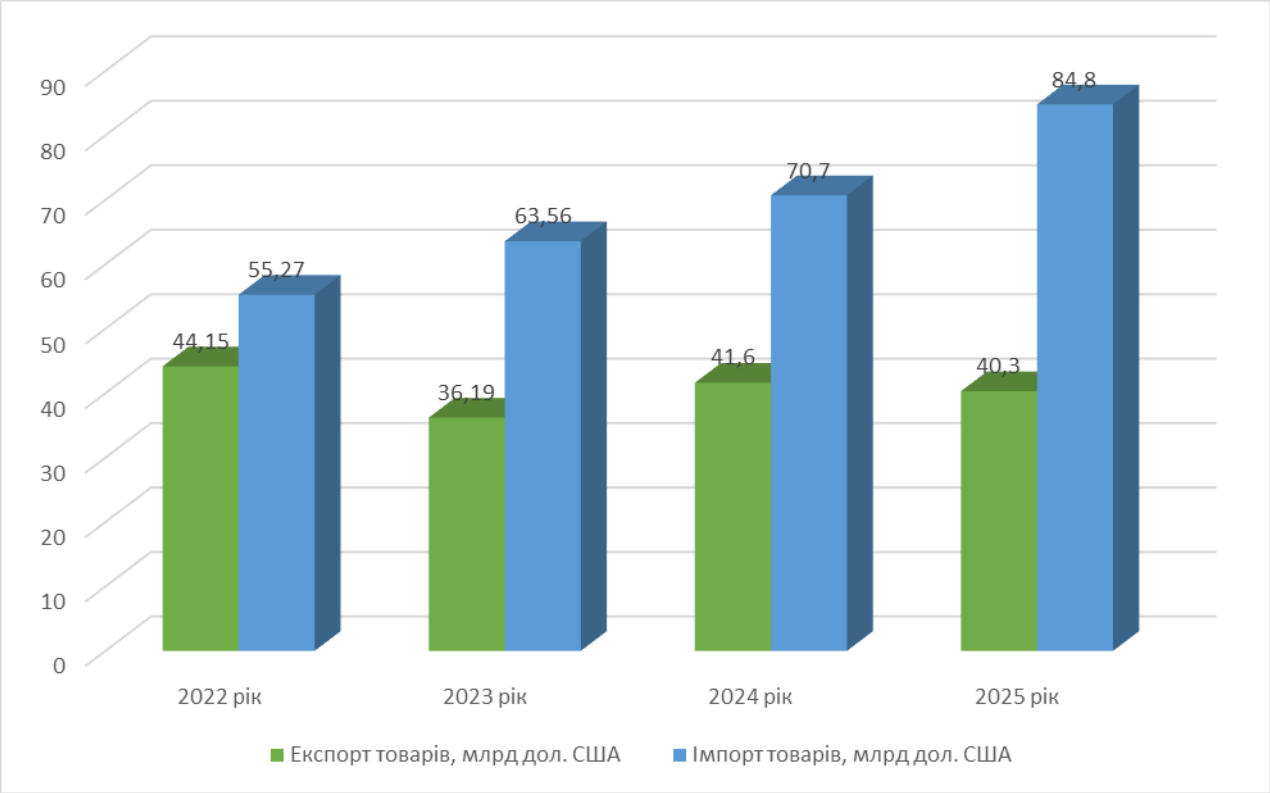

Рис. 1.1. Динаміка обсягів експорту та імпорту товарів в Україні за 2022–2025 роки

У 2024 році відбулося часткове відновлення експортної діяльності, внаслідок чого обсяги експорту збільшилися до 41,6 млрд дол. США [4], що на 14,9% перевищило показник попереднього року. Водночас імпорт

продовжив зростати і досяг 70,7 млрд дол. США. У 2025 році тенденція до збільшення імпортних поставок збереглася: їх обсяг становив 84,8 млрд дол. США, тоді як експорт скоротився до 40,3 млрд дол. США. У результаті від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами збільшилося з 11,12 млрд дол. США у 2022 році до 44,5 млрд дол. США у 2025 році, тобто приблизно у чотири рази.

Таким чином, результати аналізу засвідчують посилення дисбалансу між експортними та імпортними товарними потоками України. Зростання залежності від імпортних поставок за відносно нестабільної динаміки експорту актуалізує необхідність підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, диверсифікації зовнішніх ринків збуту та вдосконалення управління зовнішньоекономічною діяльністю. За таких умов особливого значення набувають аудит та економічний аналіз експортно-імпортних операцій, спрямовані на оцінювання їх законності, економічної обґрунтованості, ефективності та своєчасне виявлення ризиків міжнародної торгівлі.

Основними учасниками міжнародного ланцюга постачання є виробники, експортери, імпортери, митні представники, перевізники, експедитори та утримувачі митних складів, взаємодія яких забезпечує організацію та здійснення експортно-імпортних операцій. Виробники відповідають за виготовлення продукції, експортери й імпортери здійснюють зовнішньоторговельні операції, митні представники забезпечують супровід митного оформлення, а перевізники та експедитори організовують переміщення вантажів. Утримувачі митних складів створюють необхідні умови для зберігання товарів під митним контролем. Узгоджена діяльність зазначених учасників сприяє своєчасному виконанню міжнародних контрактів, оптимізації логістичних витрат, дотриманню митних вимог і мінімізації ризиків зовнішньоекономічної діяльності.

На рисунку 1.2 представлено основних учасників міжнародного ланцюга постачання, які забезпечують організацію та здійснення експортно-імпортних

операцій підприємства. Кожен із зазначених суб’єктів виконує відповідні функції, пов’язані з виробництвом продукції, її реалізацією на зовнішніх ринках, митним оформленням, транспортуванням і зберіганням товарів. Виробник забезпечує виготовлення продукції, призначеної для міжнародної торгівлі, тоді як експортер та імпортер здійснюють зовнішньоторговельні операції, організовують переміщення товарів через митний кордон і виконання договірних зобов’язань перед іноземними контрагентами.

Виробник	• підприємство, яке займається безпосереднім виробництвом товарів призначеним для експорту.
Експортер (імпортер)	• підприємство, що провадить експортну й імпортну діяльність з переміщення товарів через митний кордон України, не враховуючи митний режим, у котрий переміщуються дані товари.
Митний представник	• підприємство, що є посередником у виконанні зовнішньоекономічного договору.
Перевізник	• підприємство (особа), що здійснює ввезення, вивезення і транзит товарів.
Експедитор	• суб'єкт господарювання, що за дорученням клієнта за його рахунок провадить чи організовує виконання транспортно-експедиційних послуг, які визначені в договорі транспортного експедирування.
Утримувач складу	• підприємство, що має у власності або користуванні митний склад, об'єкт складу тимчасового зберігання або об'єкт вільної митної зони.

Рис. 1.2. Основні учасники міжнародного ланцюга постачання [45]

Важливу роль у міжнародному товарообігу відіграють суб’єкти, які забезпечують організаційний та логістичний супровід експортно-імпортних операцій. Зокрема, митний представник сприяє виконанню митних формальностей, перевізник здійснює фізичне переміщення вантажів, а експедитор організовує транспортно-експедиційне обслуговування відповідно до умов договору. Утримувач митного складу забезпечує належні умови зберігання товарів, що перебувають під митним контролем. Узгоджена взаємодія зазначених учасників сприяє своєчасному виконанню зовнішньоекономічних договорів, оптимізації логістичних витрат і зниженню ризиків міжнародних поставок.

Таким чином, здійснення експортно-імпортних операцій передбачає формування системи взаємопов’язаних господарських відносин між учасниками міжнародного ланцюга постачання. Розмежування їхніх функцій та відповідальності має важливе значення для організації бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю й аудиту, оскільки дозволяє визначити відповідальних осіб, встановити порядок документального підтвердження операцій та забезпечити перевірку дотримання договірних і нормативно-правових вимог.

Вітчизняні науковці О. М. Файчук, Б. І. Зварун зазначають, що сучасні тенденції розвитку світової економіки зумовлюють необхідність переосмислення підходів до управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств. Його зміст виходить за межі виконання організаційних процедур і дотримання нормативних вимог, охоплюючи стратегічне планування, дослідження міжнародних ринків, оцінювання економічних ризиків та обґрунтування управлінських рішень. За таких умов особливого значення набувають здатність підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища, впроваджувати інноваційні рішення та ефективно використовувати можливості міжнародного економічного співробітництва [46].

Управління зовнішньоекономічною діяльністю відіграє важливу роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства, розширенні його присутності на міжнародних ринках і формуванні передумов для довгострокового економічного зростання. Результативність управлінських процесів впливає на інвестиційну привабливість суб'єкта господарювання, можливості технологічного оновлення, підвищення прибутковості та створення додаткової вартості. Відповідно, ефективна система управління зовнішньоекономічною діяльністю виступає важливим інструментом зміцнення ринкових позицій підприємства та забезпечення його стійкого розвитку в умовах міжнародної конкуренції.

Пріоритетними напрямами вдосконалення управління зовнішньоекономічною діяльністю стають поглиблення участі підприємств у міжнародних виробничо-збутових ланцюгах, цифровізація господарських процесів, застосування сучасних методів обробки й аналізу інформації та використання інструментів прогнозування для своєчасного прийняття стратегічних рішень.

М. Г. Бортнікова, Н. Р. Стасюк, Я. П. Радченко визначають, що запровадження стратегічного підходу до управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства з урахуванням принципів сталого розвитку створює передумови для підвищення ефективності міжнародних господарських відносин, зміцнення конкурентних позицій та забезпечення довгострокової економічної стабільності. Така модель управління передбачає узгодження економічних інтересів підприємства із соціальними та екологічними пріоритетами, що дозволяє забезпечити збалансованість управлінських рішень і підвищити результативність експортно-імпортних операцій. Її практична реалізація сприяє формуванню низки переваг, серед яких доцільно виокремити:

- зміцнення конкурентних позицій на міжнародних ринках завдяки підвищенню якості продукції, удосконаленню виробничих процесів, адаптації до вимог іноземних споживачів та використанню сучасних підходів до організації зовнішньоторговельної діяльності;
- підвищення економічної стійкості підприємства, що проявляється у здатності своєчасно реагувати на зміни міжнародної ринкової кон'юнктури, коливання валютних курсів, порушення логістичних зв'язків та інші зовнішні загрози, забезпечуючи безперервність господарських процесів;
- поліпшення фінансових результатів діяльності шляхом оптимізації витрат на здійснення експортно-імпортних операцій, раціонального використання матеріальних і фінансових ресурсів, розширення ринків збуту та підвищення рентабельності зовнішньоекономічних контрактів;

- забезпечення належного рівня якості продукції та господарських процесів через впровадження міжнародних стандартів, удосконалення систем управління якістю, підвищення технологічної дисципліни та посилення контролю за виконанням договірних зобов'язань;
- підвищення соціальної відповідальності та привабливості підприємства як роботодавця внаслідок створення належних умов праці, розвитку професійних компетентностей персоналу, забезпечення соціальних гарантій і формування сприятливого організаційного середовища;
- посилення екологічної відповідальності підприємства завдяки впровадженню ресурсозберігаючих технологій, скороченню негативного впливу виробничої та логістичної діяльності на довкілля, раціональному використанню природних ресурсів і дотриманню міжнародних екологічних вимог;
- формування позитивної ділової репутації на зовнішніх ринках, що досягається шляхом забезпечення прозорості господарських відносин, відповідального виконання міжнародних контрактів, дотримання принципів доброчесності та налагодження довгострокового співробітництва з іноземними контрагентами;
- зростання інвестиційної привабливості та інноваційного потенціалу підприємства через підвищення прозорості управлінських процесів, упровадження цифрових технологій, модернізацію виробничої інфраструктури та розширення можливостей залучення зовнішнього фінансування [2].

Водночас реалізація зазначених переваг потребує формування ефективної системи внутрішнього контролю, аудиту та економічного аналізу експортно-імпортних операцій. Застосування відповідних контрольних і аналітичних інструментів дозволяє оцінювати результативність зовнішньоекономічної діяльності, виявляти потенційні ризики, контролювати дотримання нормативно-правових вимог та обґрунтовувати управлінські

рішення щодо використання ресурсів і розвитку міжнародного співробітництва.

Інтеграція принципів сталого розвитку у стратегічне управління зовнішньоекономічною діяльністю сприяє формуванню комплексного механізму забезпечення конкурентоспроможності, фінансової стабільності та інноваційного розвитку підприємства. Важливо, що результативність такого підходу визначається не лише зростанням обсягів експортно-імпортних операцій, а й здатністю підприємства забезпечувати їх економічну ефективність, соціальну відповідальність та екологічну збалансованість у довгостроковій перспективі.

1.3. Нормативно-правове регулювання та інформаційне забезпечення аудиту й аналізу експортно-імпортних операцій підприємства

Належна організація обліку, аудиту та аналізу експортно-імпортних операцій потребує врахування вимог національного законодавства та міжнародних стандартів фінансової звітності. Особливість таких операцій полягає у поєднанні господарських, валютних, митних і податкових відносин, кожен із яких має відповідне нормативне регулювання. Дотримання встановлених вимог забезпечує правомірність зовнішньоекономічної діяльності, достовірність відображення господарських операцій у фінансовій звітності та формування належної інформаційної бази для здійснення аудиторських процедур.

У міжнародній практиці методологічною основою відображення експортно-імпортних операцій виступають Міжнародні стандарти фінансової звітності. Зокрема, МСФЗ 15 «Дохід від договорів з клієнтами» визначає порядок визнання доходів від реалізації товарів і послуг, що має особливе значення для експортної діяльності. Застосування цього стандарту передбачає послідовне визначення договору з покупцем, встановлення зобов'язань до

виконання, формування ціни операції, її розподіл між відповідними зобов'язаннями та визнання доходу в момент або протягом періоду виконання таких зобов'язань [58]. Зазначений підхід дозволяє забезпечити відповідність облікової інформації економічному змісту зовнішньоторговельних операцій.

Важливе місце у регулюванні міжнародних розрахунків належить МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», який встановлює вимоги до класифікації, оцінювання та відображення фінансових активів і зобов'язань. Його положення використовуються, зокрема, під час обліку заборгованості іноземних покупців і постачальників. Залежно від характеристик фінансового інструменту та бізнес-моделі підприємства оцінювання фінансових активів може здійснюватися за амортизованою собівартістю, справедливою вартістю через інший сукупний дохід або справедливою вартістю через прибуток чи збиток [59].

На національному рівні нормативне забезпечення експортно-імпортних операцій формується сукупністю законодавчих і підзаконних актів, які визначають порядок здійснення зовнішньоекономічної діяльності, бухгалтерського відображення валютних операцій, оподаткування, митного оформлення та проведення міжнародних розрахунків. Одним із ключових документів у цій сфері є НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів», положення якого встановлюють правила відображення операцій в іноземній валюті та визначення курсових різниць. Первісне визнання валютних операцій здійснюється шляхом перерахунку відповідних сум у валюту звітності за офіційним валютним курсом на дату операції. При цьому зміни валютних курсів можуть зумовлювати виникнення курсових різниць за монетарними статтями, які відповідно до вимог стандарту впливають на фінансові результати підприємства [21].

Податкові аспекти експортно-імпортної діяльності визначаються Податковим кодексом України, який регламентує порядок оподаткування операцій із постачання товарів і послуг, ввезення продукції на митну територію держави та застосування відповідних ставок податків. Особливе

значення має порядок справляння податку на додану вартість, оскільки операції з експорту товарів за дотримання встановлених законодавством умов оподатковуються за нульовою ставкою, тоді як імпорт товарів передбачає виконання відповідних податкових зобов'язань [32]. Правильність визначення податкової бази, застосування ставок і документального підтвердження операцій становить один із важливих напрямів аудиторської перевірки.

Правові засади міжнародної господарської взаємодії підприємств закріплено Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», який визначає основні принципи здійснення зовнішньоторговельних операцій, повноваження їх учасників та механізми державного регулювання. Його положення створюють правову основу для укладання та виконання зовнішньоекономічних договорів, визначення взаємних зобов'язань контрагентів і забезпечення захисту економічних інтересів суб'єктів господарювання [39].

В умовах воєнного стану нормативне регулювання господарської діяльності зазнало суттєвих змін, спрямованих на адаптацію підприємств до нових економічних обставин. Зокрема, постанова Кабінету Міністрів України № 314 від 18 березня 2022 року передбачила особливості провадження господарської діяльності на період воєнного стану, зокрема застосування декларативного принципу для окремих видів діяльності. Такі заходи спрямовані на зменшення адміністративного навантаження та підтримання безперервності господарських процесів [36].

Вагому роль у нормативному забезпеченні експортно-імпортних операцій відіграє митне законодавство. Митний кодекс України визначає правила переміщення товарів через митний кордон, порядок їх декларування, митного контролю, встановлення митної вартості та справляння відповідних платежів [19]. Виконання зазначених вимог є необхідною умовою законного здійснення міжнародних поставок і належного відображення їх результатів у бухгалтерському обліку.

Документальне оформлення зовнішньоторговельних операцій охоплює формування комплексу первинних і супровідних документів, які підтверджують зміст господарських відносин між контрагентами. До них належать зовнішньоекономічні договори, інвойси, митні декларації, транспортні накладні, коносаменти, сертифікати походження та якості товарів, а також інші документи залежно від характеру операції. Належне документування дозволяє підтвердити фактичне виконання договірних умов, визначити вартість придбаних або реалізованих товарів, забезпечити обґрунтованість облікових записів та сформувати достовірну інформацію для аудиту.

Особливості проведення розрахунків із нерезидентами встановлюються Законом України «Про валюту і валютні операції», який визначає загальні правові засади здійснення валютних операцій та валютного нагляду [34]. Водночас Національний банк України у межах своїх повноважень запроваджує регуляторні вимоги щодо міжнародних платежів, використання іноземної валюти та дотримання встановлених строків розрахунків. Такі вимоги безпосередньо впливають на організацію обліку дебіторської і кредиторської заборгованості, контроль виконання договірних зобов'язань та оцінювання валютних ризиків [37].

З практичної позиції дотримання валютного законодавства потребує організації систематичного контролю за правильністю відображення операцій в іноземній валюті, своєчасністю проведення розрахунків та відповідністю платежів умовам зовнішньоекономічних контрактів. Особливе значення при цьому має аналітичний облік валютних операцій, який забезпечує деталізацію інформації за контрагентами, видами валют, договорами та строками виконання зобов'язань.

Додаткові зміни у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності були пов'язані з необхідністю забезпечення економічної стабільності в умовах повномасштабної війни. Зокрема, окремі урядові рішення передбачали тимчасове коригування митних процедур і умов здійснення імпортних

операцій [35]. Водночас постановою Правління Національного банку України було запроваджено спеціальні правила функціонування банківської системи та обмеження окремих валютних операцій, спрямовані на підтримання фінансової стабільності держави [38].

Динамічність нормативно-правового середовища підвищує вимоги до організації аудиту експортно-імпортних операцій. Аудитор повинен враховувати не лише загальні положення законодавства, а й особливості застосування тимчасових обмежень, змін у митному оформленні, оподаткуванні та валютному регулюванні. Це зумовлює необхідність постійного оновлення інформаційної бази перевірки, оцінювання ризиків недотримання нормативних вимог і застосування відповідних аудиторських процедур.

Контроль за дотриманням законодавства у сфері міжнародної торгівлі здійснюється на декількох рівнях. Державна митна служба України забезпечує виконання митних формальностей і контроль переміщення товарів через митний кордон, Державна податкова служба здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, а Національний банк України реалізує відповідні повноваження у сфері валютного регулювання та нагляду. На рівні підприємства важливого значення набуває внутрішній контроль, спрямований на перевірку законності господарських операцій, правильності їх облікового відображення та своєчасного виконання договірних зобов'язань [44].

Серед основних проблем організації контролю експортно-імпортних операцій доцільно виокремити складність нормативного регулювання, необхідність постійного відстеження законодавчих змін, ризики неправомірного визначення митної вартості, порушення податкових вимог та недостатню узгодженість окремих інформаційних систем. Наявність таких обставин ускладнює процес перевірки зовнішньоторговельних операцій та зумовлює потребу в удосконаленні інформаційного забезпечення аудиторської діяльності.

Перспективним напрямом розвитку обліку й контролю міжнародних операцій є впровадження цифрових технологій та автоматизованих механізмів опрацювання інформації. Використання електронного документообігу, інформаційних систем митного оформлення та автоматизованих інструментів моніторингу дозволяє скорочувати тривалість адміністративних процедур, підвищувати достовірність інформації та своєчасно виявляти потенційні порушення. Важливим прикладом цифровізації міжнародної торгівлі є використання в Європейському Союзі митної інформаційної системи ICS2, яка забезпечує електронне подання й аналіз інформації про вантажі та сприяє вдосконаленню управління митними ризиками.

В Україні розвиток цифрової інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності пов'язаний із функціонуванням механізму «Єдиного вікна» міжнародної торгівлі та розширенням електронної взаємодії між суб'єктами господарювання й державними органами. Подальше вдосконалення цифрових інструментів, інтеграція інформаційних ресурсів митних, податкових і фінансових установ, а також використання технологій аналітики даних створюють передумови для підвищення ефективності контролю експортно-імпортних операцій.

Таким чином, нормативно-правове регулювання експортно-імпортних операцій охоплює комплекс міжнародних стандартів, національних законодавчих актів і спеціальних регуляторних вимог, які визначають порядок здійснення, документування та облікового відображення зовнішньоторговельної діяльності. Водночас належне інформаційне забезпечення аудиту й аналізу таких операцій потребує систематизації облікових даних, контролю за відповідністю господарських процесів законодавчим вимогам та застосування сучасних цифрових технологій. Комплексне використання нормативної та обліково-аналітичної інформації сприяє підвищенню достовірності фінансової звітності, своєчасному виявленню ризиків і вдосконаленню управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організація та планування аудиту експортно-імпортних операцій підприємства

Організація та планування аудиту експортно-імпортних операцій є важливими складовими забезпечення достовірності облікової інформації, дотримання нормативно-правових вимог та оцінювання ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Специфіка таких операцій зумовлена особливостями міжнародних договірних відносин, застосуванням іноземної валюти, необхідністю митного оформлення товарів і дотриманням вимог податкового та валютного законодавства. Це потребує комплексного підходу до проведення аудиторської перевірки з урахуванням характеру господарських операцій, особливостей їх документального підтвердження та можливих ризиків.

Важливе значення має належне планування аудиту, що передбачає попереднє вивчення діяльності підприємства, оцінювання системи внутрішнього контролю, визначення суттєвості та ризиків викривлення фінансової інформації, а також вибір відповідних аудиторських процедур. Послідовна організація аудиторського процесу дозволяє зосередити увагу на найбільш ризикових ділянках експортно-імпортної діяльності, забезпечити отримання достатніх і прийнятних аудиторських доказів та сформувати обґрунтовані висновки щодо правильності відображення зовнішньоекономічних операцій у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності підприємства.

Розроблення дієвих методичних підходів до аудиту зовнішньоекономічної діяльності підприємства потребує всебічного вивчення особливостей її здійснення в умовах поглиблення міжнародної економічної інтеграції та глобалізації господарських процесів. Важливого значення

набуває систематизація принципів, нормативних вимог і обмежень, які визначають специфіку аудиторської перевірки експортно-імпортних операцій. Вітчизняні науковці О. О. Нестеренко, І. І. Кононов стверджують, що формування комплексної методики аудиту передбачає послідовне дослідження чинників впливу на аудиторський процес, обґрунтування його мети та завдань, визначення пріоритетних напрямів перевірки, розроблення аудиторської програми та формування рекомендацій щодо вдосконалення контрольних процедур. Узагальнення організаційних, економічних і правових особливостей зовнішньоекономічної діяльності дозволило виокремити та систематизувати основні фактори, що визначають характер, зміст і порядок проведення аудиту експортно-імпортних операцій підприємства (рис. 2.1).

До основних факторів, що впливають на організацію та проведення аудиту експортно-імпортних операцій підприємства належать участь нерезидентів у господарських операціях, тривалість виконання зовнішньоекономічних договорів, здійснення розрахунків в іноземній валюті, особливості формування витрат, вплив пандемії COVID-19, специфіка митного аудиту, необхідність складання звітності в розрізі країн та оцінювання податкових ризиків. Зазначені фактори зумовлюють підвищену складність аудиторської перевірки, оскільки потребують врахування міжнародних і національних нормативних вимог, перевірки правильності відображення валютних операцій, обґрунтованості витрат і дотримання податкового законодавства. Їх комплексне врахування сприяє належному плануванню аудиту, визначенню найбільш ризикових ділянок та підвищенню достовірності результатів перевірки експортно-імпортних операцій підприємства.

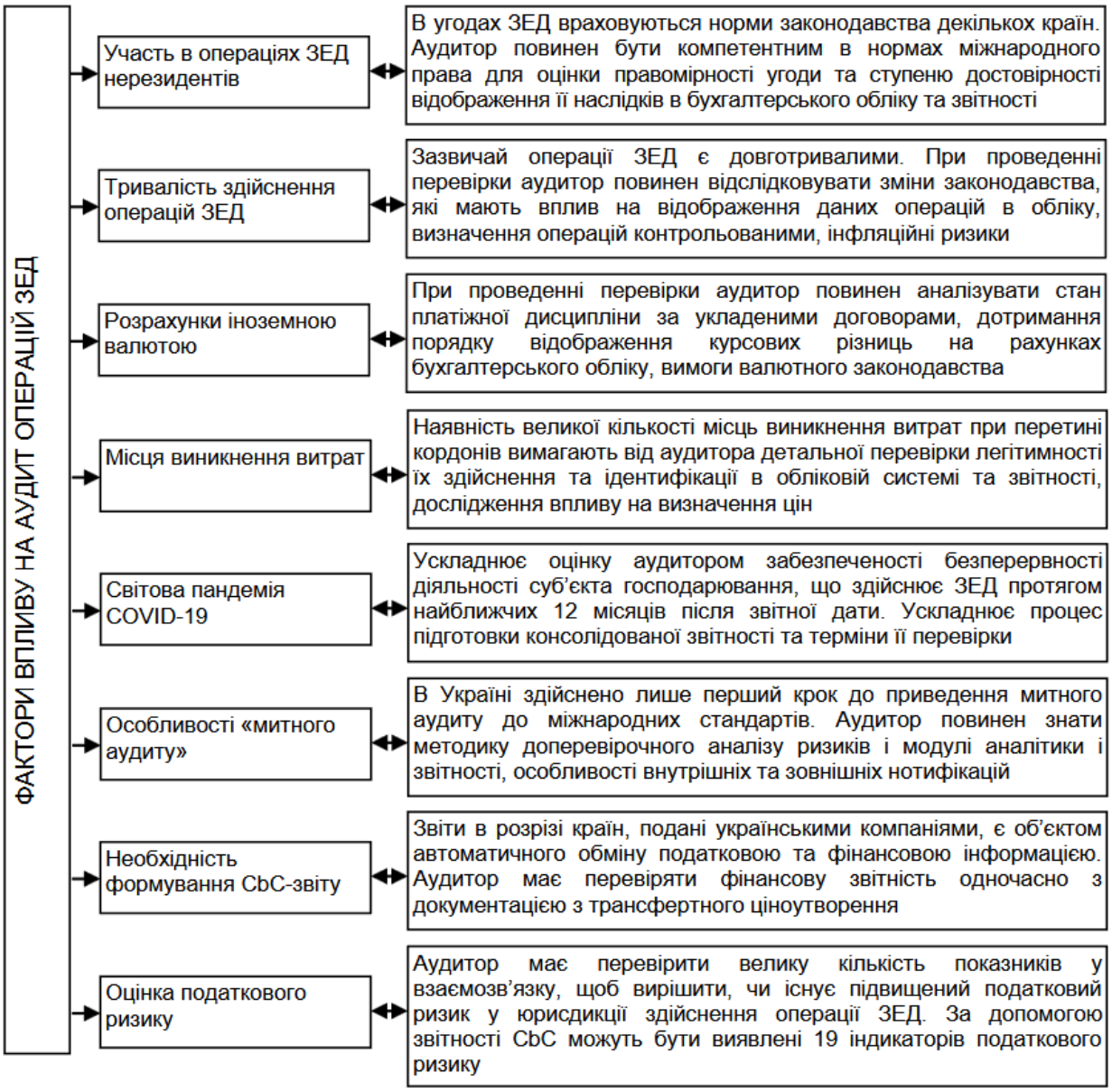

Рис. 2.1. Фактори, які впливають на аудиторську перевірку зовнішньоторговельних операцій [23]

Проведення аудиту експортно-імпортних операцій підприємства передбачає послідовне виконання комплексу організаційних, аналітичних і контрольних процедур, спрямованих на оцінювання достовірності облікової інформації, законності здійснення зовнішньоекономічної діяльності та правильності відображення її результатів у фінансовій звітності. Специфіка такого аудиту зумовлена необхідністю перевірки міжнародних договорів, митних документів, валютних розрахунків, правильності визначення доходів і витрат, а також дотримання вимог податкового та валютного законодавства. Важливою передумовою ефективності аудиторської перевірки є її чітка

організація, визначення послідовності виконання процедур і належне документування отриманих результатів.

З урахуванням положень Міжнародних стандартів аудиту та особливостей зовнішньоекономічної діяльності доцільно виокремити п'ять основних етапів аудиту експортно-імпортних операцій підприємства [60].

Таблиця 2.1.

Основні етапи аудиту експортно-імпортних операцій підприємства

Етап аудиту	**Зміст аудиторських процедур**
1. Підготовчий	Ознайомлення з діяльністю підприємства, особливостями його зовнішньоекономічних операцій, структурою експорту та імпорту, основними іноземними контрагентами. Узгодження умов аудиторського завдання та визначення організаційних засад перевірки.
2. Планування аудиту	Вивчення системи внутрішнього контролю, ідентифікація й оцінювання ризиків суттєвого викривлення, визначення суттєвості, розроблення загальної стратегії та детальної програми аудиторської перевірки.
3. Проведення аудиторських процедур	Перевірка зовнішньоекономічних контрактів, первинних документів, митних декларацій, валютних розрахунків, курсових різниць, правильності формування доходів, витрат, податкових зобов'язань і відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку.
4. Узагальнення результатів перевірки	Систематизація отриманих аудиторських доказів, оцінювання виявлених викривлень і порушень, аналіз їх впливу на фінансову звітність, формування висновків за результатами виконаних процедур.
5. Завершальний	Формування аудиторської документації, підготовка аудиторського звіту відповідно до характеру завдання, повідомлення відповідальних осіб про виявлені недоліки та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення внутрішнього контролю експортно-імпортних операцій.

Послідовність проведення аудиту експортно-імпортних операцій має забезпечувати взаємозв'язок між оцінюванням ризиків, вибором аудиторських процедур та узагальненням отриманих результатів. При цьому особливу увагу доцільно приділяти перевірці достовірності зовнішньоекономічних договорів, правильності визначення митної вартості товарів, обліку валютних операцій, своєчасності розрахунків із нерезидентами та обґрунтованості формування

доходів і витрат. Зміст і обсяг аудиторських процедур визначаються специфікою господарської діяльності підприємства, масштабами міжнародних операцій і рівнем оцінених ризиків.

На підготовчому етапі аудитор формує загальне уявлення про зовнішньоекономічну діяльність підприємства та визначає основні напрями майбутньої перевірки. На етапі планування здійснюється оцінювання ризиків суттєвого викривлення, встановлюється рівень суттєвості та розробляється програма аудиту. Основний етап передбачає безпосереднє виконання аудиторських процедур, спрямованих на отримання достатніх і прийнятних доказів щодо правильності відображення експортно-імпортних операцій. На завершальних етапах узагальнюються встановлені відхилення, оцінюється їх вплив на показники фінансової звітності та формуються результати аудиторської перевірки.

Таким чином, поетапна організація аудиту експортно-імпортних операцій сприяє системності перевірки, раціональному використанню аудиторських ресурсів та своєчасному виявленню суттєвих викривлень облікової інформації. Важливим результатом аудиту є не лише формування обґрунтованої аудиторської думки щодо фінансової звітності, а й виявлення недоліків у системі внутрішнього контролю та визначення можливих напрямів її вдосконалення.

Аудит зовнішньоекономічної діяльності підприємства ґрунтується на сукупності професійних принципів, дотримання яких забезпечує об’єктивність, достовірність та обґрунтованість результатів перевірки. До основних принципів належать незалежність, об’єктивність, професійна компетентність і належна ретельність, конфіденційність, професійний скептицизм, доброчесність та ризик-орієнтований підхід (рис. 2.2).

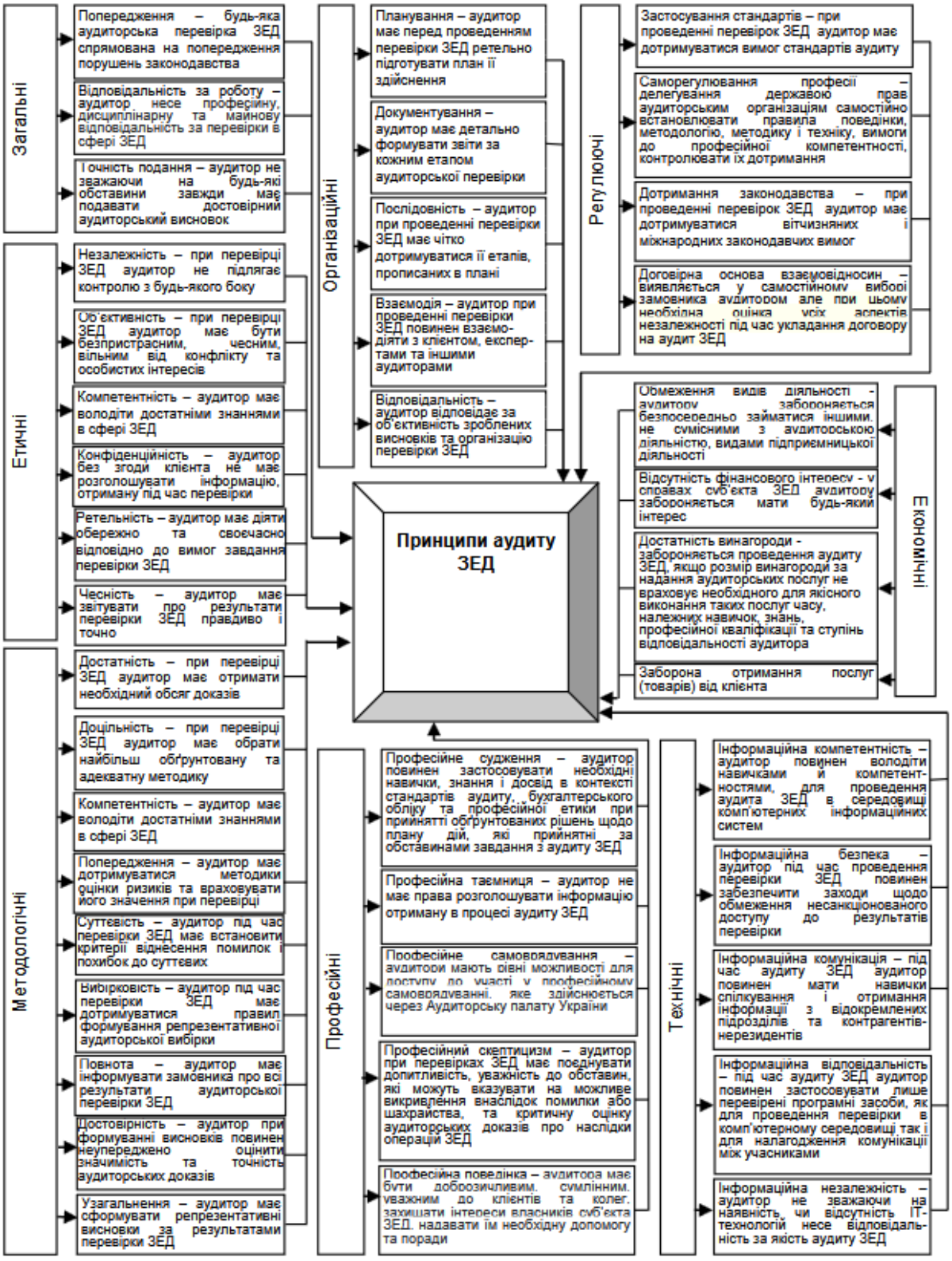

Рис. 2.2. Принципи аудиту зовнішньоекономічної діяльності [23]

Їх реалізація передбачає неупереджене оцінювання експортно-імпортних операцій, належне знання міжнародного й національного законодавства, критичне оцінювання аудиторських доказів, дотримання етичних вимог та зосередження уваги на операціях із підвищеним ризиком

суттєвого викривлення. Особливе значення під час аудиту зовнішньоекономічної діяльності має комплексність перевірки, що передбачає взаємопов'язане дослідження договірних відносин, митного оформлення, валютних розрахунків, оподаткування та бухгалтерського відображення господарських операцій. Дотримання зазначених принципів сприяє своєчасному виявленню порушень, підвищенню якості аудиторських процедур і формуванню обґрунтованих висновків щодо достовірності фінансової інформації та ефективності внутрішнього контролю експортно-імпортних операцій підприємства.

Зазначені принципи об'єднано у сім груп: загальні, етичні, методологічні, організаційні, регулюючі, економічні, професійні та технічні. Їх дотримання спрямоване на забезпечення незалежності, об'єктивності, професійної компетентності аудитора, достовірності отриманих доказів та обґрунтованості результатів перевірки. Особливе значення мають методологічні й організаційні принципи, які визначають послідовність аудиторських процедур, порядок планування, документування та узагальнення результатів аудиту.

Водночас реалізація регулюючих, економічних і професійних принципів забезпечує дотримання нормативно-правових вимог, запобігання конфлікту інтересів, застосування професійного судження та критичне оцінювання аудиторських доказів. Технічні принципи передбачають належне інформаційне забезпечення, захист отриманих даних і ефективну комунікацію між учасниками аудиторського процесу. Таким чином, комплексне застосування наведених принципів сприяє підвищенню якості аудиту експортно-імпортних операцій, своєчасному виявленню ризиків і порушень та формуванню обґрунтованих висновків щодо достовірності відображення зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

2.2. Методика аудиту експортно-імпортних операцій та розрахунків з іноземними контрагентами

Метика аудиту експортно-імпортних операцій підприємства становить сукупність взаємопов’язаних методів, прийомів і процедур, спрямованих на перевірку законності здійснення зовнішньоекономічної діяльності, достовірності її документального оформлення та правильності відображення господарських операцій у бухгалтерському обліку й фінансовій звітності. Її формування потребує врахування специфіки міжнародних торговельних відносин, особливостей укладання та виконання зовнішньоекономічних договорів, порядку митного оформлення товарів, проведення валютних розрахунків і застосування податкового законодавства [40].

Важливою особливістю методики аудиту експортно-імпортних операцій є необхідність комплексного дослідження всіх етапів здійснення зовнішньоторговельних угод – від укладання договору з іноземним контрагентом до завершення розрахунків та відображення фінансових результатів. При цьому аудиторська перевірка повинна охоплювати оцінювання обґрунтованості господарських операцій, достовірності первинних документів, правильності визначення митної вартості, визнання доходів і витрат, обліку курсових різниць та виконання валютних зобов’язань.

Застосування ризик-орієнтованого підходу дозволяє визначити найбільш вразливі ділянки експортно-імпортної діяльності та сформувати відповідний комплекс аудиторських процедур. Особливу увагу доцільно приділяти операціям із підвищеним ризиком суттєвого викривлення облікових даних, зокрема розрахункам із нерезидентами, правильності застосування податкових ставок, документальному підтвердженню міжнародних поставок і відображенню валютних операцій.

Таким чином, належно сформована методика аудиту експортно-імпортних операцій забезпечує системність перевірки, сприяє отриманню достатніх і прийнятних аудиторських доказів та створює основу для

обґрунтованого оцінювання достовірності фінансової інформації. Її практична реалізація передбачає визначення конкретних напрямів аудиту, відповідних джерел інформації та процедур перевірки експортних й імпортних операцій підприємства.

Важливим напрямом методики аудиту експортно-імпортних операцій є перевірка правильності відображення їх результатів у фінансовій звітності підприємства. Здійснення зовнішньоекономічної діяльності супроводжується виникненням дебіторської та кредиторської заборгованості, отриманням попередньої оплати, формуванням доходів і витрат, рухом валютних коштів та виникненням курсових різниць. Кожна із зазначених операцій впливає на відповідні показники фінансової звітності, що зумовлює необхідність перевірки їх достовірності, повноти та правильності класифікації. З метою систематизації інформаційного забезпечення аудиту на рис. 2.3 представлено взаємозв'язок основних господарських операцій, пов'язаних з експортною діяльністю підприємства, та відповідних статей фінансової звітності.

Отримані від нерезидентів аванси та заборгованість іноземних покупців відображаються у відповідних статтях Балансу (Звіту про фінансовий стан). Доходи від реалізації товарів і послуг, їх собівартість, а також доходи й витрати, пов'язані з виникненням операційних курсових різниць, формують показники Звіту про фінансові результати. Водночас надходження валютних коштів від реалізації продукції та інші грошові потоки, пов'язані з курсовими різницями, відображаються у Звіті про рух грошових коштів відповідно до їх економічного змісту.

Це дозволяє визначити основні напрями аудиторської перевірки експортних операцій, зосередивши увагу на узгодженості показників бухгалтерського обліку, фінансової звітності та облікових регістрів. Особливого значення набуває перевірка правильності визнання доходів, формування собівартості реалізованої продукції, оцінювання дебіторської заборгованості нерезидентів і відображення курсових різниць. Таким чином, встановлення взаємозв'язку між господарськими операціями та відповідними

статтями звітності сприяє підвищенню повноти аудиторських процедур, своєчасному виявленню облікових викривлень та формуванню обґрунтованих висновків щодо достовірності фінансової інформації підприємства.

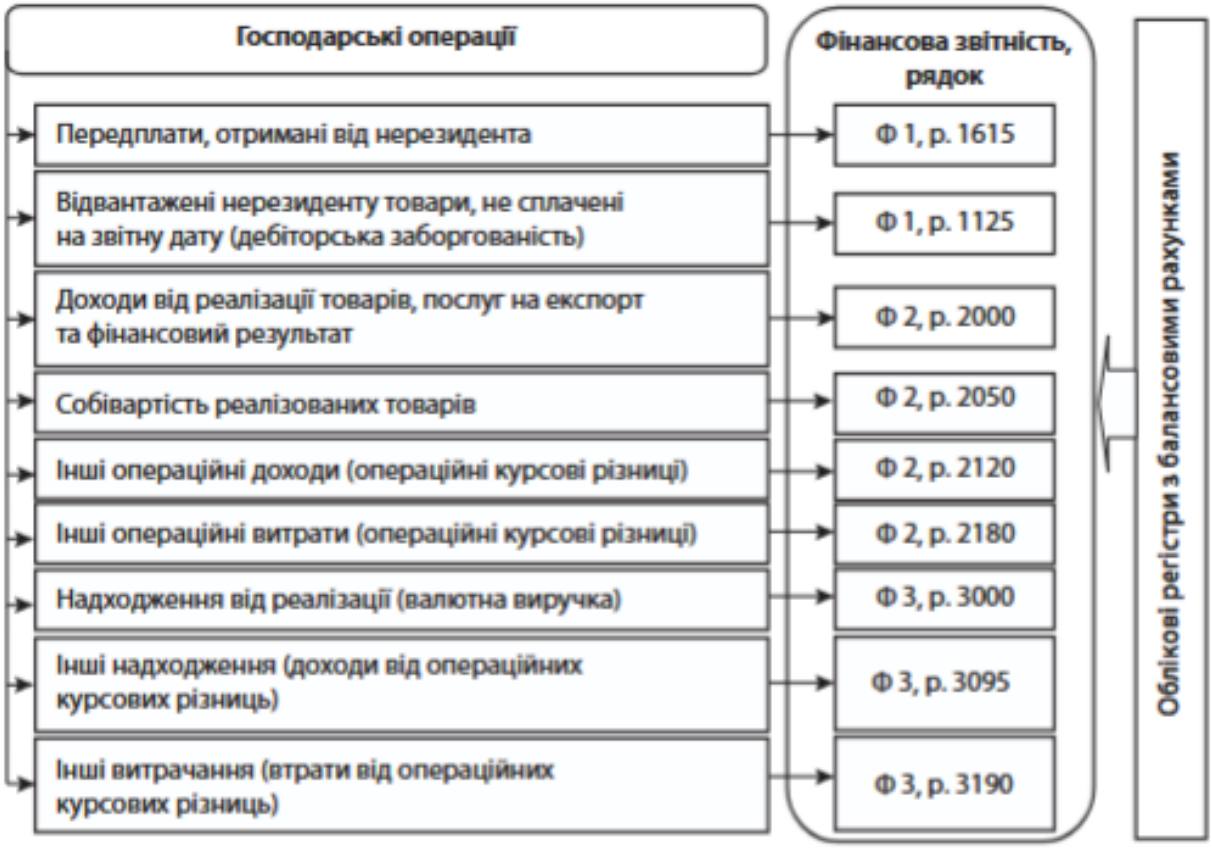

Рис. 2.3. Відображення експортних операцій підприємства у фінансовій звітності та облікових регістрах [17]

Аудит експортно-імпортних операцій є важливим інструментом забезпечення достовірності фінансової інформації, оцінювання правильності здійснення зовнішньоекономічної діяльності та виявлення ризиків, пов'язаних із міжнародними господарськими відносинами. Особливості проведення такого аудиту зумовлені необхідністю одночасного врахування вимог бухгалтерського, податкового, митного та валютного законодавства, а також специфіки договірних відносин із нерезидентами. Це потребує формування комплексної методики перевірки, яка забезпечує послідовне дослідження господарських операцій, починаючи з укладання зовнішньоекономічних договорів і завершуючи їх відображенням у фінансовій звітності підприємства.

У науковій літературі значну увагу приділено методологічному забезпеченню аудиту зовнішньоекономічної діяльності. Зокрема, Н. М. Левченко та С. В. Пальчиковський у праці «Методологічні аспекти аудиту експортно-імпортних операцій підприємства» досліджують мету, завдання та особливості аудиторської перевірки міжнародних торговельних операцій, обґрунтовують необхідність розроблення окремих програм аудиту експорту й імпорту та акцентують увагу на оцінюванні аудиторських ризиків [14].

На основі узагальнення наукових підходів методику аудиту експортно-імпортних операцій доцільно визначати як систему взаємопов'язаних способів, прийомів і процедур одержання та оцінювання аудиторських доказів, спрямованих на встановлення достовірності облікового відображення зовнішньоторговельних операцій, правильності формування доходів і витрат, оцінювання активів і зобов'язань та відповідності господарських процесів установленим нормативно-правовим вимогам.

Основною метою аудиту експортно-імпортних операцій у межах аудиту фінансової звітності є отримання достатніх і прийнятних аудиторських доказів щодо достовірності відображення таких операцій у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності підприємства. Водночас у процесі виконання перевірки можуть оцінюватися дотримання договірних умов, організація внутрішнього контролю, правильність нарахування митних і податкових платежів, повнота відображення валютних розрахунків та наявність ризиків порушення чинного законодавства.

Методологічну основу аудиторської перевірки становлять Міжнародні стандарти аудиту, зокрема МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності», МСА 315 «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення», МСА 330 «Дії аудитора у відповідь на оцінені ризики», МСА 500 «Аудиторські докази» та МСА 520 «Аналітичні процедури». Їх застосування забезпечує ризик-орієнтований підхід до визначення характеру, часу й обсягу аудиторських процедур [60].

Важливою передумовою належного проведення аудиту є визначення його основних завдань, які мають враховувати економічний зміст експортно-імпортних операцій та специфіку їх відображення у бухгалтерському обліку (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Основні завдання аудиту експортно-імпортних операцій підприємства

Напрям аудиту	**Основні завдання перевірки**
Перевірка договірних відносин	Оцінювання відповідності зовнішньоекономічних договорів законодавчим вимогам, перевірка умов постачання, оплати та розподілу відповідальності сторін
Аудит документального забезпечення	Встановлення наявності та достовірності первинних документів, митних декларацій, інвойсів, транспортних документів
Аудит експортних операцій	Перевірка правильності визнання доходів, обліку реалізованої продукції, собівартості експорту та дебіторської заборгованості нерезидентів
Аудит імпортних операцій	Встановлення правильності оприбуткування імпортованих активів, формування їх первісної вартості та обліку розрахунків із постачальниками
Аудит валютних розрахунків	Перевірка обліку валютних операцій, правильності перерахунку валютних сум і визначення курсових різниць
Аудит оподаткування	Перевірка правильності визначення податкових зобов'язань, застосування ставок ПДВ, нарахування та відображення митних платежів
Аудит фінансової звітності	Встановлення повноти та достовірності відображення результатів експортно-імпортних операцій у фінансовій звітності

Наведені завдання відображають комплексний характер аудиту експортно-імпортних операцій, оскільки охоплюють юридичні, облікові, податкові та фінансові аспекти міжнародної діяльності підприємства. Їх реалізація забезпечується застосуванням відповідних методів документальної перевірки, порівняння, перерахунку, зовнішнього підтвердження, аналітичних процедур та інших способів отримання аудиторських доказів. Вибір

конкретних процедур залежить від масштабів зовнішньоекономічної діяльності, особливостей міжнародних контрактів та оціненого рівня ризику суттєвого викривлення фінансової інформації.

Методика аудиту експортних операцій передбачає дослідження господарських процесів, пов'язаних із реалізацією продукції, товарів і послуг іноземним контрагентам. Особливу увагу необхідно приділяти перевірці моменту визнання доходу, правильності формування собівартості реалізованої продукції, обліку валютної виручки та своєчасності погашення дебіторської заборгованості нерезидентів.

Початковим напрямом аудиту є перевірка зовнішньоекономічних договорів, оскільки саме вони визначають основні умови здійснення міжнародних торговельних операцій. Аудитор аналізує предмет договору, вартість продукції, валюту платежу, умови постачання, порядок розрахунків, строки виконання зобов'язань та відповідальність сторін. Водночас необхідно встановити відповідність фактичних господарських операцій умовам укладених договорів та первинним документам.

Правове регулювання експортних операцій здійснюється відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», який визначає основні засади міжнародного господарського співробітництва та правовий статус учасників зовнішньоекономічних відносин [39].

Наступним напрямом є перевірка документального оформлення експортних поставок. Аудитор зіставляє інформацію зовнішньоекономічних договорів, інвойсів, митних декларацій, транспортних накладних та бухгалтерських регістрів. Особлива увага приділяється відповідності найменування, кількості, вартості та інших характеристик товарів у різних документах, а також правильності відображення моменту переходу контролю над реалізованою продукцією.

Важливе значення має перевірка правильності визнання доходів від експортної діяльності. Аудитор повинен встановити, чи відповідає дата визнання доходу фактичному виконанню зобов'язань перед покупцем та

вимогам відповідних стандартів бухгалтерського обліку. При цьому необхідно враховувати умови міжнародних поставок, оскільки дата митного оформлення товарів не завжди збігається з моментом визнання доходу.

Окремим напрямом аудиту виступає перевірка розрахунків з іноземними покупцями. Вона передбачає зіставлення даних бухгалтерського обліку з банківськими виписками, перевірку надходження валютної виручки, правильності відображення авансів і дебіторської заборгованості, а також оцінювання своєчасності виконання фінансових зобов'язань.

Особливої уваги потребує перевірка правильності визначення курсових різниць, які виникають унаслідок зміни валютних курсів. Відповідно до НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» операції в іноземній валюті відображаються у валюті звітності з урахуванням установленого порядку перерахунку валютних сум та визначення курсових різниць [21].

Отже, методика аудиту експортних операцій має бути спрямована на перевірку достовірності відображення реалізації продукції іноземним контрагентам, правильності формування доходів і витрат, повноти валютних надходжень та обґрунтованості показників дебіторської заборгованості.

Аудит імпортних операцій спрямований на перевірку правильності документального оформлення, оцінювання та бухгалтерського відображення товарів, матеріалів, обладнання й інших активів, придбаних у нерезидентів. На відміну від аудиту експорту, основна увага зосереджується на достовірності формування первісної вартості імпортованих активів, правильності нарахування митних платежів, відображенні податкового кредиту та обліку зобов'язань перед іноземними постачальниками.

Важливим напрямом перевірки є встановлення відповідності фактично отриманих товарів умовам зовнішньоекономічних договорів. Для цього аудитор зіставляє інформацію контрактів, інвойсів, митних декларацій, транспортних документів та документів про оприбуткування активів. Особлива увага приділяється перевірці кількісних і вартісних характеристик

імпортованої продукції, умов постачання, правильності визначення витрат на транспортування, страхування та митне оформлення.

Відповідно до НП(С)БО 9 «Запаси» первісна вартість придбаних запасів формується з урахуванням витрат, безпосередньо пов'язаних із їх придбанням і доведенням до стану, придатного для використання за призначенням. Тому аудитор повинен перевірити правильність включення до вартості імпортованих товарів сум, сплачених постачальнику, ввізного мита, транспортно-заготівельних та інших передбачених стандартом витрат [22].

Суттєве значення має аудит податкових наслідків імпортних операцій. Він охоплює перевірку правильності визначення бази оподаткування, застосування ставок ПДВ, документального підтвердження сплачених податків та відображення відповідних сум у бухгалтерському обліку. Податкові аспекти імпортних операцій регулюються Податковим кодексом України [32].

Крім того, аудитор повинен перевірити достовірність відображення кредиторської заборгованості перед іноземними постачальниками, правильність обліку попередньої оплати та визначення курсових різниць. Особливу увагу необхідно приділяти операціям, за якими виникають тривалі періоди між оплатою та фактичним отриманням товарів, оскільки такі обставини можуть супроводжуватися додатковими валютними, логістичними та договірними ризиками.

Таким чином, методика аудиту імпортних операцій має забезпечувати комплексне оцінювання правильності формування вартості придбаних активів, достовірності облікової інформації, виконання зобов'язань перед нерезидентами та дотримання митного, податкового і валютного законодавства.

Практична реалізація методики аудиту передбачає застосування сукупності аудиторських процедур, спрямованих на отримання доказів щодо відповідних тверджень фінансової звітності. Для перевірки експортно-імпортних операцій доцільно поєднувати інспектування документів, зовнішні

підтвердження, перерахунок, аналітичні процедури та інші методи відповідно до оцінених ризиків (табл 2.3).

Таблиця 2.3

Методичні прийоми та процедури аудиту експортно-імпортних операцій підприємства

Об'єкт перевірки	**Аудиторські процедури**	**Джерела інформації**
Зовнішньоекономічні договори	Інспектування, зіставлення умов договору з фактичними операціями	Контракти, специфікації, додаткові угоди
Експортні поставки	Перевірка повноти реалізації та правильності визнання доходу	Інвойси, митні декларації, транспортні документи
Імпортовані активи	Перерахунок первісної вартості, перевірка оприбуткування	Контракти, інвойси, митні декларації, складські документи
Розрахунки з нерезидентами	Зіставлення облікових даних, зовнішнє підтвердження залишків	Банківські виписки, акти звіряння, регістри обліку
Курсові різниці	Перевірка валютних курсів і повторний розрахунок	Дані НБУ, бухгалтерські довідки, облікові регістри
Митні платежі	Перевірка нарахування, документального підтвердження та відображення	Митні декларації, платіжні документи
Податкові зобов'язання	Перевірка правильності застосування ставок і визначення податкової бази	Податкові декларації, митні документи, облікові регістри
Фінансова звітність	Зіставлення показників звітності із синтетичним та аналітичним обліком	Баланс, звіт про фінансові результати, оборотно-сальдові відомості

Запропонований комплекс аудиторських процедур дозволяє охопити основні ділянки обліку експортно-імпортних операцій і забезпечити

послідовність отримання аудиторських доказів. При цьому застосування документальних та розрахунково-аналітичних прийомів сприяє встановленню взаємозв'язку між фактичним здійсненням зовнішньоторговельних операцій, їх обліковим відображенням та відповідними показниками фінансової звітності.

Важливим елементом методики аудиту експортно-імпортних операцій є ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення фінансової інформації. Їх виникнення може бути пов'язане з неправильним визначенням митної вартості товарів, порушенням установлених строків валютних розрахунків, недостовірним відображенням курсових різниць, необґрунтованим формуванням собівартості імпортованих активів та помилками під час визнання доходів від експорту [56].

Відповідно до МСА 315 та МСА 330 аудитор повинен ідентифікувати й оцінити ризики суттєвого викривлення, а також визначити відповідні заходи реагування шляхом вибору належних аудиторських процедур [60]. Особливу увагу доцільно приділяти операціям із нерезидентами, що передбачають значні суми розрахунків, складні договірні умови, тривалі строки виконання зобов'язань або використання декількох валют.

Не менш важливою складовою є оцінювання результативності внутрішнього контролю підприємства. Аудитор повинен отримати розуміння процедур погодження зовнішньоекономічних договорів, перевірки контрагентів, контролю міжнародних платежів, документального оформлення поставок і правильності відображення валютних операцій. Недоліки цих процедур можуть підвищувати ризик виникнення помилок та інших викривлень бухгалтерської інформації.

На завершальному етапі здійснюється систематизація отриманих аудиторських доказів, оцінювання виявлених викривлень та визначення їх впливу на достовірність показників фінансової звітності. За результатами перевірки можуть формуватися рекомендації щодо вдосконалення документообігу, посилення контролю валютних розрахунків, підвищення

достовірності обліку експортно-імпортних операцій та мінімізації господарських ризиків.

Отже, методика аудиту експортно-імпортних операцій підприємства ґрунтується на комплексному поєднанні документальних, розрахункових і аналітичних процедур, спрямованих на перевірку достовірності відображення міжнародних господарських операцій у системі бухгалтерського обліку та фінансовій звітності. Її ефективність визначається обґрунтованістю оцінювання аудиторських ризиків, правильністю вибору процедур перевірки, достатністю отриманих доказів і можливістю своєчасного виявлення суттєвих викривлень фінансової інформації.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ

3.1. Аналіз динаміки, структури та обсягів експортно-імпортних операцій підприємства.

Аналіз експортно-імпортних операцій є важливою складовою оцінювання результативності зовнішньоекономічної діяльності підприємства та обґрунтування управлінських рішень щодо її подальшого розвитку. Його проведення дозволяє визначити основні тенденції міжнародної торгівлі, дослідити динаміку й структуру експортних та імпортних поставок, оцінити ефективність використання ресурсів і встановити вплив зовнішньоекономічних операцій на фінансові результати діяльності підприємства. Особливого значення такий аналіз набуває в умовах нестабільності міжнародних ринків, коливань валютних курсів, зміни логістичних маршрутів та посилення конкуренції.

Основною метою аналізу експортно-імпортних операцій є комплексне оцінювання їх обсягів, структури, динаміки та економічної ефективності, а також виявлення резервів підвищення прибутковості зовнішньоекономічної діяльності. Для досягнення зазначеної мети досліджуються зміни обсягів експорту й імпорту, товарна та географічна структура міжнародних поставок, виконання договірних зобов'язань, величина зовнішньоторговельних витрат, рентабельність операцій та вплив валютних коливань на результати господарювання.

Методичне забезпечення аналізу передбачає застосування горизонтального, вертикального, порівняльного та факторного аналізу, а також системи абсолютних і відносних показників, які характеризують стан і результативність зовнішньоекономічної діяльності. Інформаційною основою дослідження виступають дані бухгалтерського обліку, фінансової звітності,

зовнішньоекономічних договорів, митних декларацій, первинних документів і внутрішньої управлінської звітності підприємства.

З метою комплексного дослідження експортної діяльності підприємства вітчизняні вчені Т. В. Полозова, І. В. Колупаєва запропонували структурно-логічну схему аналізу експорту товарів і послуг, яка передбачає послідовне оцінювання обсягів, структури, динаміки та ефективності експортних операцій (рис. 3.1). Важливим етапом такого дослідження є проведення SWOT-аналізу, що дозволяє визначити сильні та слабкі сторони експортної діяльності підприємства, виявити потенційні можливості розширення зовнішніх ринків збуту, оцінити наявні загрози та обґрунтувати стратегічні напрями підвищення його експортного потенціалу й конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

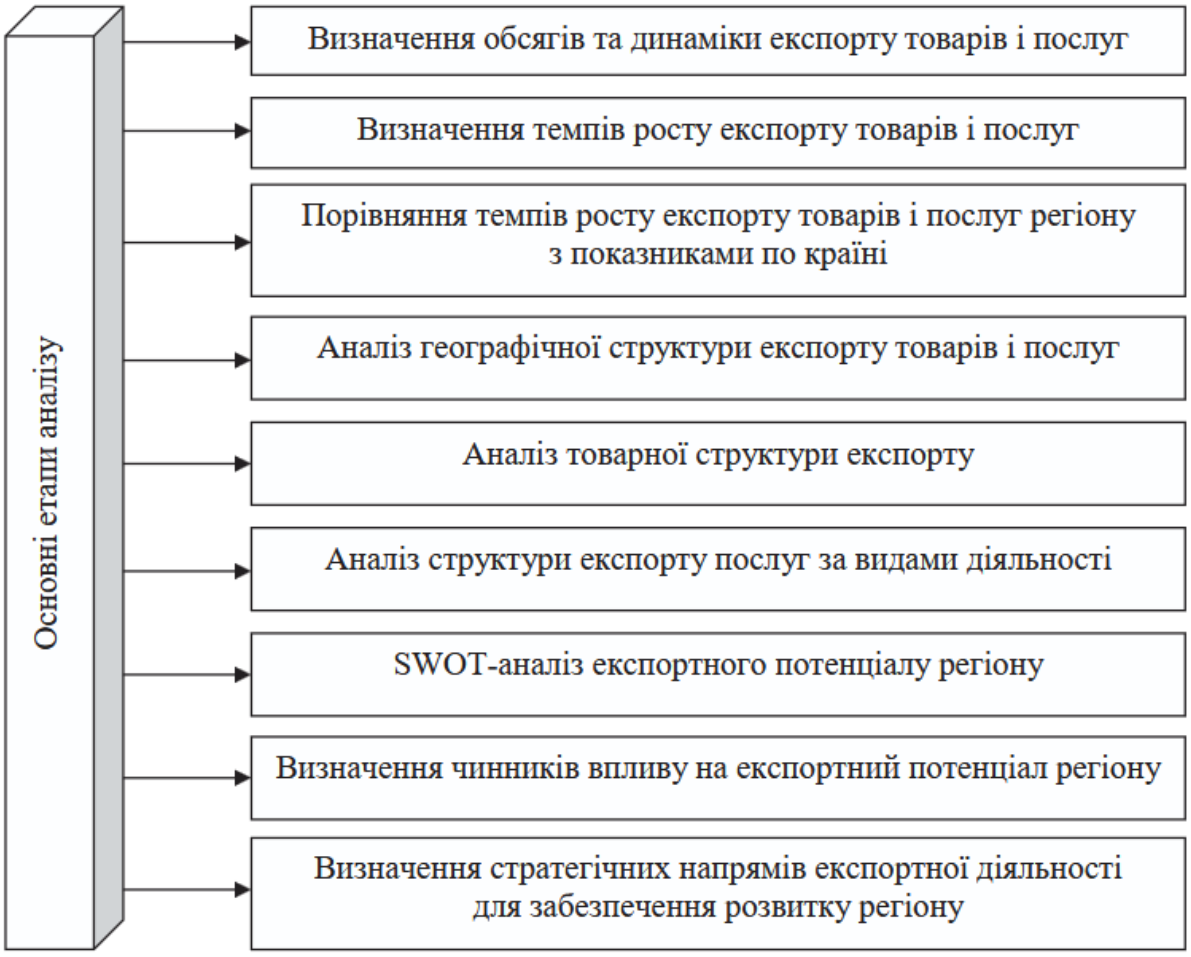

Рис. 3.1. Структурно-логічна схема аналізу експорту товарів вітчизняних підприємств [33]

Комплексний аналіз експортної діяльності підприємства передбачає застосування взаємопов’язаних методичних підходів, які дозволяють оцінити масштаби зовнішньоторговельних операцій, визначити тенденції їх розвитку, дослідити структуру експорту та виявити чинники, що впливають на результативність міжнародної діяльності. Послідовне використання таких підходів забезпечує формування достовірної інформаційної бази для оцінювання експортного потенціалу підприємства та обґрунтування управлінських рішень щодо його подальшого розвитку.

Першим етапом є аналіз обсягів і динаміки експорту товарів та послуг, який спрямований на встановлення змін у масштабах експортної діяльності підприємства протягом досліджуваного періоду. У межах цього підходу визначаються абсолютні обсяги експортних поставок, їх частка у загальному обсязі реалізації продукції, абсолютні прирости та відносні зміни показників. Особливу увагу доцільно приділяти виявленню періодів зростання або скорочення експортної діяльності, встановленню причин таких коливань та оцінюванню їх впливу на фінансові результати підприємства. Аналіз доцільно проводити за декілька звітних періодів, що дозволяє визначити стійкість сформованих тенденцій [43].

Другий етап передбачає визначення темпів зростання експортних операцій, що дозволяє оцінити інтенсивність розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Для цього використовуються базисні та ланцюгові темпи зростання, темпи приросту й середньорічні показники динаміки. Результати такого аналізу дають можливість встановити, наскільки стабільно підприємство нарощує обсяги експорту, чи спостерігаються суттєві коливання між окремими періодами та які фактори зумовлюють зміну експортної активності. Водночас порівняння темпів зростання експорту із загальною динамікою доходів підприємства дозволяє визначити роль зовнішніх ринків у формуванні результатів його господарської діяльності [48].

Третій етап полягає у порівняльному аналізі показників експортної діяльності підприємства із загальнодержавними та галузевими тенденціями.

Такий підхід дозволяє оцінити конкурентні позиції підприємства в контексті розвитку зовнішньої торгівлі України та відповідного сектору економіки. Порівняння темпів зростання експорту підприємства з аналогічними показниками галузі або країни створює можливість визначити, чи відповідає його розвиток загальним тенденціям ринку. Якщо експорт підприємства зростає швидше, ніж відповідні галузеві показники, це може свідчити про посилення його ринкових позицій. Водночас відставання від середньогалузевої динаміки потребує додаткового дослідження причин, пов'язаних із конкурентоспроможністю продукції, ціновою політикою, виробничими можливостями та ефективністю міжнародного маркетингу.

Четвертим етапом є аналіз географічної структури експорту, спрямований на визначення основних країн і регіонів збуту продукції підприємства. У процесі дослідження оцінюються обсяги експортних поставок за окремими державами, їх питома вага у загальному експорті та зміни географічної структури протягом аналізованого періоду. Особливе значення має встановлення рівня концентрації експорту на окремих ринках, оскільки надмірна залежність від обмеженого кола іноземних покупців може підвищувати комерційні, валютні та політичні ризики. Результати аналізу дозволяють оцінити рівень диверсифікації зовнішньоторговельних зв'язків, визначити перспективні напрями розширення міжнародної діяльності та обґрунтувати доцільність виходу на нові ринки.

П'ятий етап охоплює аналіз товарної структури експорту, який передбачає дослідження складу експортованої продукції за окремими товарними групами, видами продукції та напрямами діяльності. Основними завданнями такого аналізу є визначення найбільш значущих товарних позицій, оцінювання їх частки в загальному експорті, дослідження структурних змін і встановлення впливу асортиментної політики на результати зовнішньоекономічної діяльності. Особливу увагу необхідно приділяти продукції, яка забезпечує найбільші обсяги доходів і прибутку, а також товарам із високим потенціалом розширення міжнародних поставок.

Проведення такого аналізу сприяє оптимізації експортного асортименту та підвищенню економічної ефективності міжнародної торгівлі.

Шостий етап передбачає дослідження структури експорту послуг за видами діяльності. Його проведення є особливо актуальним для підприємств, які поряд із реалізацією товарів здійснюють надання транспортних, консультаційних, інформаційних, інжинірингових та інших послуг іноземним замовникам. Аналіз дозволяє визначити найбільш прибуткові напрями експорту послуг, оцінити зміни попиту на них та встановити можливості розширення відповідних сегментів міжнародного ринку. Водночас дослідження структури експортованих послуг сприяє визначенню перспектив диверсифікації діяльності та формуванню додаткових джерел доходів підприємства.

Сьомим етапом є проведення SWOT-аналізу експортного потенціалу підприємства, який забезпечує комплексне оцінювання внутрішнього та зовнішнього середовища його функціонування. У межах цього підходу визначаються сильні сторони підприємства, зокрема конкурентоспроможність продукції, наявність стабільних міжнародних партнерів, виробничий потенціал і технологічні переваги. До слабких сторін можуть належати обмеженість фінансових ресурсів, залежність від окремих ринків збуту, високі логістичні витрати та недостатній рівень міжнародного маркетингу. Оцінювання зовнішнього середовища передбачає виявлення можливостей розширення експортної діяльності та загроз, пов'язаних зі зміною ринкової кон'юнктури, валютними коливаннями, торговельними обмеженнями й посиленням міжнародної конкуренції. Результати SWOT-аналізу створюють основу для визначення стратегічних пріоритетів розвитку експорту.

Восьмий етап спрямований на визначення чинників впливу на експортний потенціал підприємства. До внутрішніх чинників належать виробничі потужності, собівартість продукції, її якісні характеристики, фінансовий стан підприємства, ефективність управління та інноваційна активність. Зовнішні чинники охоплюють рівень міжнародного попиту,

валютні курси, митно-тарифне регулювання, логістичну інфраструктуру, економічну ситуацію в країнах-партнерах та особливості міжнародної конкуренції. Дослідження зазначених факторів дозволяє встановити причини зміни експортних показників, визначити характер їх впливу та виявити резерви підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності. Для кількісного оцінювання впливу окремих чинників можуть застосовуватися методи факторного, кореляційного та регресійного аналізу за наявності достатньої інформаційної бази.

Завершальним, дев'ятим етапом є обґрунтування стратегічних напрямів розвитку експортної діяльності підприємства. На основі отриманих аналітичних результатів визначаються пріоритетні заходи щодо розширення географії міжнародних поставок, удосконалення товарного асортименту, підвищення якості продукції, оптимізації логістичних витрат та посилення конкурентних переваг підприємства. Важливого значення набуває оцінювання економічної доцільності запропонованих заходів, прогнозування можливих змін обсягів експорту та визначення очікуваного впливу управлінських рішень на фінансові результати діяльності.

Таким чином, послідовне застосування розглянутих методичних підходів забезпечує комплексність дослідження експортної діяльності підприємства, дозволяє визначити основні тенденції її розвитку, оцінити структуру міжнародних поставок, встановити вплив внутрішніх і зовнішніх чинників та обґрунтувати перспективні напрями підвищення експортного потенціалу. Використання результатів такого аналізу сприяє підвищенню обґрунтованості управлінських рішень, зміцненню конкурентних позицій підприємства на міжнародних ринках та забезпеченню довгострокової ефективності зовнішньоекономічної діяльності.

Економічна результативність експортної діяльності підприємства визначається насамперед здатністю забезпечувати вигідну реалізацію продукції на зовнішніх ринках та отримувати відповідні фінансові результати. У процесі аналізу ефективності експортних операцій важливого значення

набуває дослідження динаміки основних показників, оцінювання рівня виконання запланованих завдань, а також встановлення внутрішніх і зовнішніх чинників, що позитивно або негативно впливають на результати міжнародної торгівлі.

Вітчизняна вчена Ю. В. Федотова стверджує, що для комплексного оцінювання експортної діяльності доцільно використовувати систему взаємопов'язаних економічних показників, серед яких особливе місце належить оборотності активів, рентабельності експортних продажів та рентабельності активів, залучених до здійснення експортних операцій [50]. Їх застосування дозволяє визначити ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства, оцінити прибутковість міжнародних поставок та виявити резерви підвищення результативності зовнішньоекономічної діяльності. Основні показники, які характеризують економічну ефективність експортних операцій підприємства, систематизовано в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Система показників аналізу та оцінювання експортного потенціалу підприємства

Показник	Методика розрахунку	Економічний зміст та аналітичне значення
1. Коефіцієнт динаміки експортних поставок	Кд.е. = E_t / E_{t-1}	Характеризує зміну обсягів експортної реалізації порівняно з попереднім періодом. Значення понад 1 свідчить про зростання експорту, менше 1 – про його скорочення.
2. Питома вага витрат на експортний збут	Чв.е. = (Ве / Вз) × 100%	Відображає частку витрат, пов'язаних із реалізацією продукції за кордоном, у загальних витратах на збут підприємства. Дозволяє оцінити структуру збутових витрат і масштаби витрат на обслуговування зовнішніх ринків.

3. Частка експортного прибутку в загальному прибутку від реалізації	Чп.е. = (Пе / Пз) × 100%	Визначає внесок експортної діяльності у формування прибутку від реалізації продукції підприємства. Зростання показника за додатних значень прибутку свідчить про посилення ролі експорту у формуванні фінансових результатів.
4. Рентабельність експортованої продукції	Ре = (Пе / Се) × 100%	Показує величину прибутку, отриманого на кожні 100 грн собівартості продукції, реалізованої іноземним покупцям. Характеризує прибутковість експортної продукції відносно витрат на її виробництво та реалізацію.
5. Рентабельність експортних продажів	Рп.е. = (Пе / Де) × 100%	Визначає частку прибутку в чистому доході від експорту. Дозволяє оцінити фінансову результативність реалізації продукції на зовнішніх ринках та порівняти прибутковість окремих напрямів експорту.
6. Інтегральний коефіцієнт конкурентоспроможності експортної продукції	Кк = Ія / Ів	Характеризує співвідношення якісних і вартісних параметрів продукції порівняно з товаром-аналогом. За коректного формування індексів значення понад 1 свідчить про конкурентні переваги, менше 1 – про відставання, а 1 – про зіставний рівень конкурентоспроможності.

де, E_t, E_{t-1} – обсяг експорту у звітному та попередньому періодах;

Ве – витрати на збут на зовнішніх ринках;

Вз – загальні витрати на збут;

Пе – прибуток від реалізації експортної продукції;

Пз – загальний прибуток від реалізації;

Се – собівартість експортованої продукції з урахуванням витрат, віднесених до розрахунку прибутку;

Де – чистий дохід від експорту;

Ія – груповий індекс якісних характеристик;

Ів – груповий індекс вартісних параметрів.

Запропонована система охоплює кількісні та якісні характеристики експортної діяльності, що дозволяють дослідити динаміку зовнішньоторговельних операцій, структуру витрат на реалізацію продукції, рівень прибутковості та конкурентоспроможність товарів на міжнародних ринках. Зокрема, коефіцієнт динаміки експортних поставок характеризує зміни обсягів реалізації продукції за кордоном, а питома вага витрат на експортний збут відображає частку ресурсів, спрямованих на забезпечення міжнародних продажів. Важливе аналітичне значення мають показники рентабельності експортованої продукції та експортних продажів, які дозволяють оцінити ефективність понесених витрат і здатність підприємства формувати прибуток від зовнішньоекономічної діяльності.

Особливе місце в запропонованій системі займають показники частки експортного прибутку в загальному прибутку від реалізації та конкурентоспроможності продукції на зовнішніх ринках. Перший із них дозволяє визначити внесок експортних операцій у формування фінансових результатів підприємства, тоді як другий характеризує конкурентні переваги продукції за співвідношенням її якісних і вартісних параметрів. Таким чином, комплексне використання наведених показників створює інформаційну основу для виявлення сильних і слабких сторін експортної діяльності, оцінювання ефективності використання ресурсів та обґрунтування управлінських рішень щодо розширення зовнішніх ринків збуту, оптимізації витрат і підвищення прибутковості експортних операцій підприємства.

3.2. Оцінка ефективності експортно-імпортної діяльності підприємства

Ефективність експортно-імпортної діяльності є важливою характеристикою результативності зовнішньоекономічних операцій підприємства та відображає його здатність забезпечувати економічну вигоду від міжнародного співробітництва. В умовах посилення глобальної конкуренції, нестабільності валютних курсів, зміни кон'юнктури зовнішніх ринків і зростання логістичних витрат особливого значення набуває комплексне оцінювання результатів експортних та імпортних операцій. Таке дослідження дозволяє визначити рівень прибутковості зовнішньоекономічної діяльності, встановити обґрунтованість понесених витрат, оцінити ефективність використання ресурсів та виявити резерви підвищення фінансових результатів підприємства.

Вітчизняні науковці І. В. Черниш, А. С. Павленк стверджують, що ефективність функціонування економічної системи характеризує ступінь результативності її діяльності та раціональності використання наявних ресурсів. Її оцінювання передбачає поєднання статичного й динамічного підходів [55]. Статичний підхід ґрунтується на визначенні співвідношення між досягнутими економічними результатами та витратами ресурсів, необхідних для їх отримання. Динамічний підхід передбачає оцінювання рівня реалізації встановлених цілей, виконання стратегічних завдань, адаптації до змін зовнішнього середовища та розвитку функціональних можливостей економічної системи. Таким чином, ефективність відображає не лише поточну економічну результативність діяльності, а й здатність забезпечувати досягнення визначених пріоритетів і стійкий розвиток у довгостроковій перспективі.

Оцінювання ефективності експортно-імпортної діяльності передбачає застосування системи взаємопов'язаних абсолютних і відносних показників, які характеризують економічні результати міжнародних торговельних операцій. При цьому важливо враховувати відмінності між експортною та

імпортною діяльністю. Ефективність експорту визначається насамперед співвідношенням отриманих доходів і витрат, пов’язаних із реалізацією продукції на зовнішніх ринках, тоді як результативність імпортних операцій оцінюється з позиції економічної доцільності придбання іноземних товарів, матеріалів, обладнання та інших ресурсів порівняно з альтернативними джерелами їх постачання.

Важливим аспектом аналізу є дослідження впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на ефективність експортно-імпортних операцій. До таких чинників належать обсяги міжнародних поставок, рівень контрактних цін, собівартість продукції, митні платежі, транспортні витрати, коливання валютних курсів, умови міжнародних розрахунків та особливості договірних відносин із нерезидентами. Їх комплексне врахування дозволяє встановити причини зміни фінансових результатів, визначити найбільш витратні напрями зовнішньоекономічної діяльності та оцінити можливості оптимізації господарських процесів.

Таким чином, оцінювання ефективності експортно-імпортної діяльності має ґрунтуватися на комплексному підході, що поєднує аналіз прибутковості експортних операцій, економічної вигідності імпортних поставок, структури зовнішньоторговельних витрат та впливу ризиків на результати діяльності підприємства. Використання відповідної системи аналітичних показників створює необхідне інформаційне підґрунтя для обґрунтування управлінських рішень, спрямованих на підвищення рентабельності міжнародних операцій, раціональне використання фінансових ресурсів і зміцнення конкурентних позицій підприємства на зовнішніх ринках.

Важливою передумовою підвищення ефективності експортної діяльності підприємства є формування цілісної системи управління, яка забезпечує взаємозв’язок між виробничими, збутовими, логістичними та обліково-аналітичними процесами. Результативність здійснення експортних операцій значною мірою залежить від узгодженості планування виробництва, забезпечення матеріальними ресурсами, управління запасами, виконання

замовлень іноземних контрагентів та своєчасного оцінювання отриманих результатів. У цьому контексті особливого значення набуває інтеграція управлінського обліку, внутрішнього контролю та моніторингу зовнішньоекономічної діяльності, що дозволяє своєчасно виявляти відхилення від запланованих показників і приймати обґрунтовані управлінські рішення. Основні складові системи планування, контролю та оцінювання експортної діяльності підприємства наведено на рис. 3.2.

Центральне місце у запропонованій системі належить плануванню і контролю експортної діяльності, що охоплюють розроблення виробничих графіків, визначення потреб у матеріальних ресурсах і виробничих потужностях, формування звітності про виконання замовлень та узагальнення інформації для прийняття управлінських рішень.

Важливу роль у функціонуванні системи відіграє управлінський облік, який забезпечує накопичення та систематизацію інформації про продукцію, сировину, технологічні процеси й виробничі об'єкти. Водночас дослідження попиту іноземних споживачів дозволяє формувати портфель експортних замовлень, планувати обсяги виробництва та координувати процеси реалізації продукції. Управління запасами й закупівлями матеріалів спрямоване на забезпечення безперервності виробничого процесу, раціональне використання ресурсів і своєчасне виконання зобов'язань перед закордонними контрагентами [48].

Окремою складовою представленої системи є моніторинг та оцінювання експортної діяльності, які передбачають дослідження закордонних ринків збуту, аналіз виробничих процесів, організацію реалізації та логістики, а також оцінювання якості післяпродажного обслуговування. Взаємозв'язок зазначених елементів забезпечує постійний інформаційний обмін між структурними підрозділами підприємства, сприяє своєчасному виявленню відхилень і створює передумови для підвищення результативності експортних операцій.

Рис. 3.2. Система планування, управлінського обліку та контролю експортної діяльності підприємства [42]

Таким чином, інтеграція планових, облікових, контрольних та аналітичних процедур у єдину систему управління дозволяє забезпечити узгодженість господарських процесів, оптимізувати виробничі й логістичні витрати та підвищити ефективність виконання експортних контрактів.

Використання такої системи створює інформаційну основу для комплексного оцінювання експортної діяльності підприємства, виявлення резервів підвищення її прибутковості та обґрунтування стратегічних напрямів розвитку зовнішньоекономічних операцій.

Важливою передумовою забезпечення ефективності експортно-імпортної діяльності підприємства є формування дієвої системи внутрішнього контролю, спрямованої на своєчасне виявлення відхилень, попередження господарських ризиків та забезпечення раціонального використання ресурсів. Здійснення міжнародних торговельних операцій супроводжується необхідністю дотримання договірних зобов'язань, митних і валютних вимог, контролю за виконанням поставок та проведенням розрахунків з іноземними контрагентами. За таких умов внутрішній контроль виступає не лише засобом перевірки правильності господарських операцій, а й важливим інструментом інформаційного забезпечення управлінських рішень.

В. М. Панасюк наголошує на тісному взаємозв'язку внутрішнього контролю з управлінськими процесами підприємства. Науковці розглядають внутрішній контроль як комплексну систему, що дозволяє оцінювати ступінь досягнення встановлених цілей, виявляти недоліки господарської діяльності та забезпечувати дотримання нормативних і внутрішньоорганізаційних вимог. Особливого значення набуває взаємодія контролю з плануванням, оскільки результати контрольних процедур формують інформаційну основу для коригування подальших управлінських рішень [28].

Організація внутрішнього контролю експортно-імпортних операцій повинна охоплювати всі основні етапи зовнішньоекономічної діяльності – від вибору іноземного контрагента й укладання договору до виконання міжнародної поставки, проведення валютних розрахунків та відображення фінансових результатів. Важливими напрямами контролю є перевірка обґрунтованості контрактних цін, правильності оформлення первинних і митних документів, своєчасності надходження валютної виручки, достовірності формування собівартості експортованої продукції та вартості

імпортованих активів. Комплексне дослідження зазначених процесів дозволяє своєчасно виявляти порушення та запобігати виникненню додаткових витрат і фінансових втрат.

Система внутрішнього контролю передбачає взаємодію п'яти основних складових, а саме контрольного середовища, оцінювання ризиків, контрольних заходів, інформаційної системи та моніторингу. Контрольне середовище визначає організаційні умови здійснення контрольної діяльності, оцінювання ризиків дозволяє встановлювати потенційні загрози, а контрольні заходи забезпечують перевірку відповідності господарських операцій установленим вимогам. Інформаційна система сприяє своєчасному обміну необхідними даними, тоді як моніторинг спрямований на оцінювання результативності функціонування контролю та своєчасне усунення виявлених недоліків.

Висновки

Провівши дослідження аудиту та аналізу експортно-імпортних операцій підприємства сформовано ряд висновків:

1. Експортно-імпортна діяльність є важливою складовою господарювання підприємства, яка забезпечує розширення ринків збуту, залучення необхідних ресурсів, формування фінансових результатів і розвиток міжнародного співробітництва. Водночас специфіка здійснення таких операцій, пов’язана з валютними розрахунками, митним оформленням, договірними відносинами та впливом зовнішніх ризиків, зумовлює необхідність належної організації бухгалтерського обліку, аудиту й економічного аналізу для забезпечення їх законності, достовірності та ефективності.
2. Розвиток експортно-імпортної діяльності підприємств України відбувається в умовах суттєвих змін зовнішньоторговельного середовища, що супроводжуються зростанням імпортної залежності та поглибленням від’ємного торговельного сальдо. За таких обставин особливого значення набуває вдосконалення управління зовнішньоекономічною діяльністю на основі стратегічного планування, диверсифікації міжнародних ринків, цифровізації господарських процесів та ефективної взаємодії учасників міжнародного ланцюга постачання. Впровадження принципів сталого розвитку, посилення внутрішнього контролю й застосування сучасних аналітичних інструментів створюють передумови для мінімізації ризиків, підвищення прибутковості експортно-імпортних операцій та зміцнення конкурентоспроможності підприємств на міжнародних ринках.
3. Нормативно-правове регулювання експортно-імпортних операцій ґрунтується на комплексному застосуванні національного законодавства та міжнародних стандартів фінансової звітності, які визначають порядок здійснення, документування й облікового

відображення зовнішньоекономічної діяльності. Особливе значення має дотримання митних, податкових і валютних вимог, що безпосередньо впливають на достовірність фінансової інформації та законність господарських операцій. Водночас удосконалення інформаційного забезпечення, цифровізація облікових процесів і посилення внутрішнього контролю створюють передумови для підвищення ефективності аудиту й аналізу експортно-імпортних операцій, своєчасного виявлення ризиків та обґрунтування управлінських рішень.

4. Організація та планування аудиту експортно-імпортних операцій ґрунтуються на комплексному врахуванні особливостей зовнішньоекономічної діяльності, оцінюванні аудиторських ризиків і дотриманні професійних принципів аудиту. Важливими складовими цього процесу є визначення мети та завдань перевірки, формування програми аудиту, вибір відповідних процедур і забезпечення належного документування отриманих доказів. Послідовне виконання етапів аудиту та застосування ризик-орієнтованого підходу сприяють своєчасному виявленню порушень, підвищенню достовірності фінансової звітності й удосконаленню системи внутрішнього контролю експортно-імпортних операцій підприємства.
5. Методика аудиту експортно-імпортних операцій підприємства передбачає комплексне застосування документальних, розрахункових та аналітичних процедур, спрямованих на перевірку достовірності облікової інформації та дотримання нормативно-правових вимог. Особливе значення має перевірка зовнішньоекономічних договорів, правильності визнання доходів і витрат, формування вартості імпортованих активів, обліку валютних розрахунків і курсових різниць. Застосування ризик-орієнтованого підходу та належне оцінювання аудиторських доказів сприяють своєчасному виявленню порушень, підвищенню достовірності фінансової звітності й удосконаленню

системи внутрішнього контролю розрахунків з іноземними контрагентами.

6. Аналіз експортно-імпортних операцій підприємства ґрунтується на комплексному оцінюванні їх динаміки, обсягів, товарної та географічної структури, прибутковості й конкурентоспроможності продукції на зовнішніх ринках. Важливе значення має застосування порівняльного, факторного та SWOT-аналізу, що дозволяє виявити основні тенденції розвитку експортної діяльності, оцінити вплив внутрішніх і зовнішніх чинників та визначити наявні ризики. Використання системи показників рентабельності, оборотності та ефективності експортних продажів створює основу для виявлення резервів підвищення прибутковості, оптимізації витрат і обґрунтування стратегічних напрямів розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
7. Ефективність експортно-імпортної діяльності підприємства визначається результативністю міжнародних господарських операцій, раціональністю використання ресурсів та здатністю забезпечувати стабільне зростання фінансових результатів. Важливою передумовою її підвищення є комплексне застосування економічного аналізу, стратегічного планування, управлінського обліку та внутрішнього контролю. Узгодженість зазначених складових дозволяє своєчасно виявляти відхилення, оцінювати вплив внутрішніх і зовнішніх чинників, мінімізувати ризики та оптимізувати витрати на здійснення міжнародних операцій. Удосконалення системи управління й контролю створює передумови для підвищення прибутковості експортно-імпортної діяльності та зміцнення конкурентних позицій підприємства на зовнішніх ринках.

Список використаних джерел

1. Азарова А., Нікіфорова Л., Рузакова О., Химич В. Економетричне моделювання впливу експортно-імпортних операцій на рівень ВВП України. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2024. № 6. С. 363-369.
2. Бортнікова М. Г., Стасюк Н. Р., Радченкобелі Я. П. Формування моделі управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств на засадах сталого розвитку. Management and entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and problems of development. 2024. Vol. 6, numb. 2. С. 17-25
3. Державна митна служба України. За 12 місяців 2025 року товарообіг України склав 125,1 млрд дол. США. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-12-misiatsiv-2025-roku-tovaroobig-ukrayini-sklav-1251-mlrd-2598
4. Державна митна служба України. За 2024 рік товарообіг України склав 112,3 млрд дол. США. URL: https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/za-2024-rik-tovaroobig-ukrayini-sklav-1123-mlrd-1966
5. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля товарами. URL: https://stat.gov.ua/uk/datasets/zovnishnya-torhivlya-tovaramy
6. Дика О. С. Динаміка експортно-імпортних операцій пострадянських країн балтійського регіону. Національні інтереси України. 2026. № 1. С. 893-906
7. Експортно-імпортні операції : навчальн. посіб. Белінська Я. В., Коляда О. В., Назаров М. І. та ін. Ірпінь : Університет ДФС України, 2018. 254 с.
8. Жуковська А. Ю., Панасюк В. М. Інклюзивний менеджмент: генезис виникнення, інструменти реалізації та соціально-економічна ефективність. Інноваційна економіка. 2025. № 3. С. 64-77.

9. Зінь Е.А. Основи зовнішньоекономічної діяльності: підручник. К. : Кондор. 2009. 432 с.
10. Кабак Л. В., Петриковський Б. Ю. Моделювання системи прийняття управлінських рішень для аналізу експортно імпортних операцій. Системи та технології. 2017. № 1. С. 22-32
11. Калінеску Т., Мартиненко К. Удосконалення обліково-контрольного забезпечення експортно-імпортних операцій підприємств. Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2024. № 1. С. 28-37.
12. Коблянська О. І. Сучасний стан проведення експортно-імпортних операцій в Україні. Облік і фінанси АПК: освітній портал. 2006. URL: http://magazine.faaf.org.ua/suchasniy-stan-provedennya-eksportno-importnih-operaciy-v-ukraini.html.
13. Латковська Т. А., Біленець Д. А. Митний контроль та оподаткування експортно-імпортних операцій: фінансовий вплив на підприємства в Україні. Juris Europensis Scientia. 2024. Вип. 3. С. 86-90.
14. Левченко Н. М., Пальчиковський С. В. Методологічні аспекти аудиту експортно-імпортних операцій підприємства. Інноваційна економіка. 2013. № 42. С. 271–277. Електронний архів наукової статті.
15. Лижник Ю. Б., Нікульникова Т. Г., Ковалець І. О. Аналіз динаміки експортно-імпортних операцій між Україною та Польщею під час повномасштабного вторгнення. Торгівля і ринок України. 2023. № 1. С. 31-43.
16. Лижник Ю. Б., Шаповалова І. В., Базаєва Д. П. Аналіз динаміки експортно-імпортних операцій України та ЄС. Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. Серія: Економічні науки. 2024. № 1. С. 86-95.
17. Лубенченко О. Е., Погорелов Ю. С. Предметна область аудиту зовнішньоекономічної діяльності підприємства: методичні аспекти. Бізнес Інформ. 2018. № 6. С. 23-33

18. Малецька О. І. Організація обліку та оподаткування експортно-імпортних операцій підприємства в умовах загроз економічній безпеці України. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2025. Вип. 21 (1). С. 405-415.
19. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17.
20. Назарова Г. Б. Методичні аспекти аудиту зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2010. Вип. 17. С. 469-478
21. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» : наказ Міністерства фінансів України від 10.08.2000 № 193. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00.
22. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 № 246. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99.
23. Нестеренко О. О., Кононов І. І. Концептуальні засади аудиту в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Економічна. 2022. Вип. 102. С. 5-13
24. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. К.: КНЕУ, 2003. 948 с.
25. Панасюк В. М. Фінансові та економічні аспекти військового перероблення в контексті відновлення національної безпеки. Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій. 2026. № 1 (19). С. 284-293.
26. Панасюк В. М., Бродовська О. Г., Мужевич Н. В. Застосування цифрових рішень для автоматизації обліку екологічних витрат у громадах. Інвестиції: практика та досвід. 2026. № 6. С. 46-51.

27. Панасюк В. М., Мужевич Н. В., Омецінська І. Я. Фінансова звітність як джерело інформації в умовах трансформації економіки. Галицький економічний вісник. 2025. Т. 97, № 6. С. 136-143.
28. Панасюк В. М., Проказюк Т. В. Трансформація обліку та оподаткування експортних операцій в умовах воєнного стану. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки. 2026. № 1. DOI: https://doi.org/10.25313/2520-2294-2026-1-11807.
29. Панасюк В. М., Проказюк Т. В. Цифровізація обліку та контролю експортних операцій в умовах сучасних викликів. Економіка та суспільство. 2026. Вип. 84. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-84-125.
30. Панасюк В. М., Пташенко О. В., Клак О., Трубцина О. Експортно-імпортні операції: реалії обліку та оподаткування в умовах воєнного стану. Журнал стратегічних економічних досліджень. 2023. № 1. С. 25-34.
31. Панасюк В. М., Шевчук О., Черешнюк О. М. Аудит логістичних процесів як інструмент підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Сталий розвиток економіки. 2026. № 1 (58). С. 835-841.
32. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.
33. Полозова Т. В., Колупаєва І. В. Теоретико-методичні аспекти аналізу експорту товарів і послуг у контексті регіонального розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. 2021. Вип. 44. С. 66-74
34. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2473-19. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19
35. Про внесення змін до деяких нормативних актів щодо митного оформлення в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів

України від 09 берез. 2022 р. № 236. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2022-%D0%BF

36. Про деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 берез. 2022 р. № 314. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF
37. Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті : Постанова Національного банку України від 02 січ. 2019 р. № 5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005500-19
38. Про заходи щодо забезпечення стабільності фінансової системи в умовах воєнного стану : Постанова Національного банку України від 24 лют. 2022 р. № 18. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Regulations
39. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квіт. 1991 р. № 959-12. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12
40. Проскуріна Н. М. Аудит операцій з давальницькою сировиною у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Статистика України. 2018. № 1. С. 77-84
41. Решетняк К.Е. Експортно-імпортні операції як основа зовнішньоекономічної діяльності підприєм-ства. Управління розвитком. 2012. №3(124). С.30 -32.
42. Рущак М. Ю., Андришин В. П. Визначення напрямів підвищення ефективності експортної діяльності підприємства на основі результатів її оцінки. Економічний простір. 2015. № 93. С. 47-58
43. Савіцький А. В. Застосування методу аналізу ієрархій у визначенні впливу зовнішніх факторів на формування прибутковості експортоорієнтованого підприємства. Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова. 2019. № 4. С. 51-56

44. Сидіч М. Ю. Аналіз нормативно-правового регулювання обліку і контролю експортних та імпортних операцій. Економічний вісник Донбасу. 2025. № 3. С. 77-82
45. Скуратова О. С., Панченко О. Д. Суть і класифікація експортно-імпортних операцій. 2024. С. 8–9
46. Файчук О. М., Зварун Б. І. Трансформація поняття "управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства". European scientific journal of economic and financial innovation. 2025. № 4. С. 647-654
47. Фатьянов Д. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення аналізу експортно-імпортного потенціалу підприємства. Бізнес Інформ. 2021. № 6. С. 107-113
48. Фатьянов Д. В. Методичне забезпечення оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємства. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2022. Вип. 16. С. 42-50
49. Федорович І., Панасюк В. М. Соціальне забезпечення і економічна стійкість у добу турбулентності. Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій. 2025. № 3 (17). С. 626-638.
50. Федотова Ю. В. Аналіз ефективності експортної діяльності підприємства. Інтелект XXI. 2021. № 4. С. 40-44
51. Циганкова Т.М. Міжнародна торгівля: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2003. 256 с.
52. Цифрові технології в аудиті : е-підручник / за заг. ред. В. М. Панасюк. Тернопіль : ЗУНУ, 2026. 753 с.
53. Цифрові технології в бізнесі : підручник / Л. М. Буяк, О. В. Птащенко, А. І. Крисоватий, К. М. Пришляк ; за ред. Л. М. Буяк, О. В. Птащенко, А. І. Крисоватий [та ін.]. Тернопіль : ЗУНУ, 2025. 404 с.

54. Черешнюк О. М., Саченко С. І. Економічна експертиза взаємовідносин підприємства з споживачами. Приазовський економічний вісник. 2017. № 2. С. 159-163
55. Черниш І. В., Павленко А. С. Управління ефективністю експортної діяльності підприємства – суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. Економічний форум. 2015. № 4. С. 345-349
56. Чік М. Ю., Матківська К. В. Організаційно-методичні аспекти експортно-імпортних операцій. Ефективна економіка. 2025. № 2. URL: https://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2025_2_96.
57. Шимановська-Діанич Л. М., Іщейкін Т. Є., Вороніна В. Л. Специфіка здійснення експортно-імпортних операцій у сфері агропромислового сектору в умовах дії воєнного стану. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2023. № 9. С. 114-119.
58. IFRS 15: Revenue from Contracts with Customers. International Accounting Standards Board. 2014. URL: https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/
59. IFRS 9: Financial Instruments. International Accounting Standards Board. 2014. URL: https://www.ifrs.org/issued-stand-ards/list-of-standards/
60. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). Handbook of International Quality Management, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements. 2023-2024 Edition.